

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION EXTRAORDINAIRE DE 2003

9 JUILLET 2003

Proposition de loi relative à la protection pénale des personnes vulnérables

(Déposée par Mme Clotilde Nyssens)

DÉVELOPPEMENTS

La présente proposition de loi reprend le texte d'une proposition qui a déjà été déposée au Sénat le 22 mars 2002 (doc. Sénat, n° 2-1085/1 — 2001/2002).

L'ampleur du processus de vieillissement

Nous sommes confrontés à une révolution démographique sans précédent avec un vieillissement de la population lié non seulement à un déclin irréversible de la natalité, mais aussi à un allongement spectaculaire de la durée de vie dû aux progrès de la médecine et à l'amélioration des conditions de vie. L'espérance de vie qui était de 74 ans en 1992 passera ainsi à 81 ans en 2075. À ce moment, les pays développés comporteront autant de personnes de plus de 65 ans que de jeunes de moins de 14 ans. L'espérance de vie s'accroît même aux âges élevés de 60, 70 ou 80 ans (1).

«La population vieillit, régulièrement, ouvrant la perspective prochaine d'une société composée d'un tiers de personnes de plus de 65 ans, en majorité des femmes, tandis qu'à l'horizon 2500 une partie importante de la population pourrait atteindre 120, voir 140 ans!» (2).

(1) A. Gommers et Ph. Van den Bosch de Aguilar, *Pour une vieillesse autonome, Vieillissement: Dynamismes et potentialités*, Mardaga, 1992, p. 7.

(2) Ph. Van den Bosch de Aguilar, «Vieillir actuellement: un paradoxe?», *Journal des procès*, n° 393, Bruxelles, Bruylant, 2000, p. 14.

BELGISCHE SENAAAT

BUITENGEWONE ZITTING 2003

9 JULI 2003

Wetsvoorstel betreffende de strafrechtelijke bescherming van kwetsbare personen

(Ingediend door mevrouw Clotilde Nyssens)

TOELICHTING

Dit wetsvoorstel neemt de tekst over van een voorstel dat reeds op 22 maart 2002 in de Senaat werd ingediend (stuk Senaat, nr. 2-1085/1 — 2001/2002).

De omvang van de vergrijzing

We staan voor een nooit eerder geziene demografische revolutie. De vergrijzing van de bevolking houdt niet alleen verband met een onomkeerbare daling van het geboortecijfer, maar ook met een spectaculaire stijging van de levensduur ingevolge de vooruitgang van de geneeskunde en de verbetering van de levensomstandigheden. Zo zal de levensverwachting, die 74 jaar bedroeg in 1992, tot 81 jaar stijgen in het jaar 2075. Op dat ogenblik zullen de industrielanden evenveel mensen boven de 65 tellen als jongeren onder de 14 jaar. Zelfs op de hoge leeftijd van 60, 70 of 80 jaar stijgt de levensverwachting (1).

«De bevolking vergrijst regelmatig. Dit biedt het vooruitzicht van een maatschappij met één derde personen die ouder zijn dan 65 jaar, merendeels vrouwen. Tegen 2500 zou een aanzienlijk deel van de bevolking de leeftijd van 120 of zelfs 140 jaar kunnen bereiken!» (2).

(1) A. Gommers en Ph. Van den Bosch de Aguilar, «*Pour une vieillesse autonome, Vieillissement: Dynamismes et potentialités*», Mardaga, 1992, blz. 7.

(2) Ph. Van den Bosch de Aguilar, «*Vieillir actuellement: un paradoxe?*», *Journal des procès*, nr. 393, Brussel, Bruylant, 2000, blz. 14.

En Belgique, les personnes dites âgées (au-delà de 60-65 ans) représentaient en 1990 15 % de la population belge. En 2040, ce pourcentage devrait passer à 27 %. Il faut compter une majorité de femmes (environ 65 %), leur espérance de vie étant supérieure. Par rapport au lieu de vie, 7 % de la population âgée se trouve dans des structures d'hébergement collectifs (plus ou moins 120 000 lits), 6 % vivent chez leurs enfants et 87 % restent chez elles.

Lephenomènedelamaltraitancedespersonnesâgées

Plusieurs études ont mis en lumière le problème de la maltraitance des personnes âgées en Belgique(1).

La maltraitance est une notion qui recouvre différents types d'actes. Elle peut être intrafamiliale ou être vécue en institution. Elle peut se traduire par des violences physiques (infliger une douleur physique, refuser des soins de première nécessité, abus sexuels ...), des violences psychologiques ou psychiques (infliger une angoisse, menacer d'isolement, intimider, infantiliser ...), des situations d'abus matériel et financier (vol(2), détournement de biens, surfacturation ...), des négligences actives (privation de soins ...), des négligences passives (ne pas consulter la personne âgée sur son traitement ...), des privations d'intimité, d'espace privé ...

(1) A. Vandenberk, S. Opdebeeck, F. Lammertyn, *La violence et les sentiments d'insécurité chez les personnes âgées*, Bruxelles, ministère de l'Emploi et du Travail et de la Politique d'égalité des chances, Louvain, KUL, 1998 — Étude commandée par M. Smet, ministre de l'Emploi et du Travail et de la Politique pour l'Égalité des chances.

— M.T. Casmar et V. Lenoir, sous la direction du professeur B. Bawin-Legros, *Viellir en maisons de repos: quiétude ou inquiétude?*, Université de Liège, mars 1998 — Étude commandée par M. Smet, ministre de l'Emploi et du Travail et de la Politique pour l'Égalité des chances.

— Enquête du Centre universitaire de Charleroi (CUNIC) et de la Fédération des associations de généralistes de Charleroi, «Le phénomène de maltraitance des personnes âgées», *Journal du médecin*, 7 novembre 1995.

— F. Correia en D. Dauby, *Maltraitance envers les personnes âgées au sein de la famille* — Étude commanditée aux Femmes prévoyantes socialistes de Liège par F. Guillaume, ministre de la Communauté française, juin 1991.

— F. Correia et J. Bonjema, *Le vécu difficile, des plaintes des personnes âgées en maison de repos*. — Étude commanditée aux Femmes prévoyantes socialistes de Liège par L. Onkelinx, ministre-présidente de la Communauté française, juin 1991.

(2) Cf. avis n° 29 du 10 décembre 1999 du Conseil de l'égalité des chances entre hommes et femmes relatif à la problématique des personnes âgées, p. 6.

In België vormden de zogenaamde ouderen (ouder dan 60-65 jaar) 15 % van de Belgische bevolking in 1990. In 2040 zou dit percentage moeten oplopen tot 27 %. Er moet gerekend worden met een meerderheid van vrouwen (ongeveer 65 %), aangezien hun levensverwachting hoger is. Wat de leefplaats betreft, is het zo dat 7 % van de oudere bevolking zich bevindt in collectieve woonstructuren (ongeveer 120 000 bedden), 6 %, woont in bij de kinderen en 87 % blijft thuis wonen.

Het fenomeen van de mishandeling van ouderen

Verschillende studies hebben het probleem van de mishandeling van ouderen in België onder de aandacht gebracht(1).

Mishandeling is een begrip dat verschillende soorten handelingen omvat. Het kan binnen de familie gebeuren of in een instelling. Het kan tot uiting komen in fysiek geweld (fysiek pijnigen, noodzakelijke verzorging weigeren, seksueel misbruiken ...), in psychologisch of psychisch geweld (beangstigen, dreigen met isolering, intimideren, infantiliseren, ...), in situaties van materieel of financieel misbruik (diefstal(2), wegnemen van goederen, een te hoge prijs aanrekenen ...), actieve verwaarlozing (onthouden van verzorging ...), passieve verwaarlozing (de bejaarde niet raadplegen over zijn behandeling ...), ontzeggen van intimiteit, een eigen plaats ...

(1) A. Vandenberk, S. Opdebeeck, F. Lammertyn, *Geweld en onveiligheidsgevoelens bij ouderen*, Brussel, ministerie van Tewerkstelling en Arbeid en Gelijke Kansen, Leuven, KUL, 1998 — Studie in opdracht van M. Smet, minister van Werkgelegenheid en Gelijke Kansen.

— M.T. Casmar en V. Lenoir, onder leiding van professor B. Bawin-Legros, *Ouder worden in een rusthuis: rust of onrust?*, Universiteit van Luik, maart 1998 — Studie in opdracht van M. Smet, minister van Werkgelegenheid en Gelijke Kansen.

— Onderzoek van het Universitair Centrum van Charleroi (CUNIC) en van de «Fédération des associations de généralistes de Charleroi», «Le phénomène de maltraitance des personnes âgées», *Journal du médecin*, 7 november 1995.

— F. Correia en D. Dauby, «*Maltraitance envers les personnes âgées au sein de la famille*». — Studie opgedragen aan de «Femmes prévoyantes socialistes de Liège» door F. Guillaume, minister van de Franse Gemeenschap, juni 1991.

— F. Correia en J. Bonjema, «*Le vécu difficile, des plaintes des personnes âgées en maison de repos*». — Studie opgedragen aan de «Femmes prévoyantes socialistes de Liège» door L. Onkelinx, minister-president van de Franse Gemeenschap, juni 1991.

(2) Cf. advies nr. 29 van 10 december 1999 van de Raad van gelijke kansen voor mannen en vrouwen, betreffende de problematiek van de bejaarden, blz. 6.

Il est très difficile d'évaluer le nombre de personnes âgées victimes de maltraitance. Certaines études estiment que près d'une personne âgée sur cinq en Belgique serait confrontée à l'une ou l'autre forme de violence. Après l'âge de 60 ans, les femmes sont confrontées un peu plus souvent que les hommes à une forme de violence physique, sexuelle, psychique ou financière (23 % contre 15 %)(1).

Les violences dénoncées seraient en ordre décroissant: les abus financiers (10,3 %), le mauvais traitement psychologique (9,8 %), l'atteinte à l'intégrité physique (2,5 %) et même la violence sexuelle (1 %).

Ces violences sont souvent associées(2). Dans six cas sur dix, elles seraient l'œuvre de l'entourage familial(3). Mais, dans les institutions aussi, la maltraitance est une réalité(4).

Depuis quelques années, la société prend conscience du problème. Des études ont tenté de mieux appréhender ce phénomène. Des services d'écoute se

(1) A. Vandenberk, S. Opdebeeck, F. Lammertyn, *op. cit.*, p. 107.

(2) *Ibidem.*

(3) Ce thème de la maltraitance des personnes âgées semble suivre celui de la maltraitance des femmes et des enfants, comme un même aspect de la réalité des violences familiales, que le Conseil de l'Europe, dès 1987, a défini comme: «tout acte ou omission commis dans le cadre de la famille par un de ses membres, lequel porte atteinte à la vie, à l'intégrité corporelle ou psychique, ou à la liberté d'un autre membre de la famille, ou qui compromet gravement le développement de sa personnalité et/ou nuit à sa sécurité financière».

(4) A. Schiffino, «De la maltraitance à la bienveillance», *Les Cahiers du 3e âge*, 2000, Éd. Kluwer, pp. 71-72. L'auteur y énumère les actes que, en institution, les soignants peuvent être amenés à poser et qui peuvent parfois être le reflet d'une violence très ténue. Elle cite ainsi: la maltraitance par la forme de prise en charge qui se veut totale et hypersécurisante, la maltraitance dans les soins du corps quand on ne respecte pas la pudeur du soigné (porte de la chambre laissée ouverte lors des soins), la maltraitance par la banalisation de la maladie, de la dépendance et de l'histoire de la personne âgée, par le non-respect de la liberté (obliger à participer à certaines activités, empêcher le résident de sortir lorsqu'il le souhaite et qu'il en est capable), maltraitance par la non-réponse à des besoins fondamentaux (attendre sans raison pour réagir à une sonnette, ne pas se soucier du respect d'un régime diététique, ne pas appeler le médecin traitant lorsque l'état de santé du patient le requiert), maltraitance par des agressions verbales, des privations, du chantage, maltraitance par l'infantilisation, la dévalorisation, les moqueries en lien avec la perte d'autonomie, les réprimandes sous forme de «leçon de morale», le tutoiement indiscriminé, la maltraitance par les abus financiers (surfacturation, retirer abusivement tout argent de poche, voler), maltraitance par la négation de l'indépendance (renoncer à toute stimulation de la personne âgée parce que «cela ne sert à rien»).

Het aantal bejaarden dat slachtoffer is van mishandeling, valt heel moeilijk te ramen. Volgens sommige studies zou bijna een op de vijf bejaarden in België te maken hebben met een of andere vorm van geweld. Na de leeftijd van 60 jaar zijn vrouwen een beetje vaker dan mannen blootgesteld aan een vorm van lichamelijk, seksueel, psychisch of financieel geweld (23 % tegen 15 %)(1).

In dalende volgorde zou het gelaakte geweld bestaan in financiële misbruiken (10,3 %), slechte psychologische behandeling (9,8 %), schending van de lichamelijke integriteit (2,5 %) en zelfs seksueel geweld (1 %).

Deze geweldplegingen komen vaak samen voor(2). In zes gevallen op tien zouden ze het werk zijn van de familiekring(3). Maar ook in instellingen vormt mishandeling een werkelijkheid(4).

Sedert enkele jaren wordt de samenleving zich bewust van dit probleem. Er werden studies verricht om het fenomeen beter te kunnen vatten. Er werden

(1) A. Vandenberk, S. Opdebeeck, F. Lammertyn, *o.c.*, blz. 107.

(2) *Ibidem.*

(3) Dit thema van de mishandeling van bejaarden schijnt het schema te volgen van de mishandeling van vrouwen en kinderen, als eenzelfde aspect van de realiteit van geweld binnen families, dat de Raad van Europa in 1987 al omschreef als: «iedere handeling of nalatigheid die wordt begaan binnen een familie door een van zijn leden en die een schending vormt van het leven, de lichamelijke of psychische integriteit of de vrijheid van een ander familielid, of die ernstige schade toebrengt aan de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid en/of zijn financiële veiligheid schaadt».

(4) A. Schiffino, «De la maltraitance à la bienveillance», *Les Cahiers du 3e âge*, 2000, Uitg. Kluwer, blz. 71-72. Hierin geeft de schrijver een opsomming van handelingen die verzorgers in een instelling kunnen genoopt zijn te verrichten en die soms een heel subtiel geweld kunnen weerspiegelen. Zo haalt ze aan: de mishandeling door de te verzorgen persoon op een allesomvattende en supergeruststellende manier te behandelen, mishandeling bij de lichaamsverzorging als het schaamtegevoel van de verzorgde persoon niet wordt gerespecteerd (kamerdeur die wordt opengelaten bij de verzorging), mishandeling door de ziekte, net als de afhankelijkheid en het verhaal van de bejaarde als banaal te bestempelen, door gebrek aan respect voor de vrijheid (verplichte deelname aan bepaalde activiteiten, de rusthuisbewoner beletten naar buiten te gaan als hij dat wenst en ertoe in staat is), de mishandeling door geen reactie te geven op fundamentele behoeften (zonder reden wachten om te reageren op een belsignaal, zich niet bekommeren om een gevolgd dieet, de dokter niet roepen als de gezondheidstoestand van de patiënt dit vereist), mishandeling door verbale agressie, ontzeggingen, chantage, mishandeling door infantiliserend, depreciatie, spot met de verloren zelfstandigheid, terechtwijzingen in de vorm van een «morele lezing», gejj en gejou voor iedereen, mishandeling door financiële misbruiken (teveel aanrekenen, zonder reden alle zakgeld ontnemen, stelen), mishandeling door het ontkennen van zelfstandigheid (alle stimulering van de bejaarde opgeven omdat het «tot niets dient»).

sont créés sur le terrain (Alma, Apta, Télésénior géré par Infor Homes).

Un premier rapport a été rédigé en Région wallonne sur la base des plaintes déposées par les résidents en maisons de retraite, rapport qui a enregistré 149 plaintes en 1999 dont 10 % concernent des maltraitements et des négligences.

Des cas de maltraitance ont été révélés dans la presse, ce qui témoigne certainement d'une plus grande sensibilisation de la société face à ce phénomène. Nous avons été fort bouleversés par les dernières affaires qui ont secoué la région liégeoise où on a trouvé dans trois maisons de repos des vieillards incontinents abandonnés dans leur literie souillée, des aliments périmés servis à des pensionnaires sous-alimentés, des personnes grabataires attachées à leur lit (*Vers L'Avenir*, 8 décembre 2000).

Nous avons de même été scandalisés par la mort à Bruxelles en mars 2001 d'un pensionnaire d'une maison de repos, lequel avait été ligoté sur son lit par une ceinture de contention trop serrée provoquant une nécrose intestinale alors qu'il n'y avait qu'un seul infirmier présent dans la maison où étaient hébergées 52 personnes, pour la plupart déments graves, grabataires profonds et/ou atteints par des maladies dégénératives comme celles de Korsakov ou d'Alzheimer !

Ces cas sont l'extrême point de l'iceberg, qui ne doivent pas masquer pour autant les situations méconnues de violence dont les personnes âgées sont les victimes anonymes et qui trouvent place dans les familles ou en hébergement collectif.

Les sociologues, comme le professeur Bawin-Legros de l'Université de Liège, constatent que la violence dans le cercle familial augmente (il y aurait eu 5 805 plaintes en 1999) et que les personnes âgées n'y échappent pas.

Pour Alma, en 2000, sur 547 appels téléphoniques reçus, 334 concernaient de nouveaux cas de maltraitance, 71 % des dossiers concernaient des femmes, 66 % des seniors ayant téléphoné pour maltraitance vivaient à domicile. Ces appels concernaient plusieurs types de maltraitance: 35 % de maltraitance psychologique, 29 % de maltraitance financière, 16 % de négligence passive ou active, 8 % de violence physique. Souvent ces maltraitements étaient associées ou multiformes. Rien que pour le premier semestre 2001, Alma a encore reçu 213 appels relatifs à des situations de maltraitance.

Face à cette violence, même celle qui apparaît comme la plus légère, la plus quotidienne, le péril pour les personnes âgées est toujours grand, voire mortel car les répercussions psychiques sont parfois

diensten opgericht waar geluisterd wordt naar het probleem (Alma, Apta, Télésénior, dat gerund wordt door Infor Homes).

In het Waalse Gewest werd een eerste verslag opgesteld op grond van klachten door bewoners van rusthuizen. In 1999 werden er in dit verslag 149 klachten opgetekend, waarvan 10 % met betrekking tot mishandelingen en verwaarlozingen.

Gevalen van mishandeling hebben de pers gehaald, wat zeker getuigt van een grotere bewustwording binnen de samenleving ten opzichte van dit fenomeen. We werden diep getroffen door de recente gebeurtenissen die beroering brachten in de streek van Luik, waar in drie rusthuizen incontinentie ouderlingen werden aangetroffen die in hun bevuild bed werden gelaten, ondervoede bejaarden die vervallen voeding kregen, en bedlegerige bejaarden die vastgebonden waren aan hun bed («*Vers L'Avenir*», 8 december 2000).

Zo werden we ook hevig geschokt door het feit dat in maart 2001 een rusthuisbewoner in Brussel stierf terwijl hij was vastgebonden op zijn bed door een te spannende dwang gordel, die een ingewandennecrose had veroorzaakt. Ondertussen was er slechts een verpleger aanwezig in het huis, met 52 mensen waarvan de meeste zwaar dement, bedlegerig en/of lijdend aan degeneratieve ziekten zoals die van Korsakov of van Alzheimer !

Deze gevallen vormen het topje van de ijsberg. Toch mogen ze geen rookgordijn vormen voor de miskende situaties van geweld met bejaarden als anonieme slachtoffers, die zich binnen families of in collectieve voorzieningen afspelen.

Sociologen, zoals professor Bawin-Legros van de Universiteit van Luik, stellen vast dat het geweld in de familiekring toeneemt (er zouden 5 805 klachten geweest zijn in 1999) en dat de ouderen er niet aan ontsnappen.

Volgens Alma hadden 547 van de in 2000 ontvangen telefonische oproepen te maken met nieuwe gevallen van mishandeling, 71 % van de dossiers hadden betrekking op vrouwen, 66 % van de senioren die opbelden met betrekking tot mishandeling woonden thuis. Deze oproepen hadden betrekking op verschillende types mishandeling: 35 % psychologische mishandeling, 29 % financiële mishandeling, 16 % passieve of actieve verwaarlozing, 8 % fysiek geweld. Vaak gebeurden deze mishandelingen samen of namen ze veel verschillende vormen aan. In het eerste halfjaar van 2001 alleen al had Alma nog 213 oproepen ontvangen omtrent toestanden van mishandeling.

Ten aanzien van dit geweld, zelfs de vormen die het lichtst en het meest dagdagelijks lijken, is het gevaar voor de bejaarden altijd groot en zelfs levensbedreigend, want de psychische gevolgen zijn soms buiten-

d'une ampleur démesurée par rapport à la bénignité de l'agression (évolution vers un état dépressif grave ou vers un état démentiel, apathie, crainte du lendemain ...). Certains troubles de comportement des personnes âgées (accentuation de la perte de mémoire, des troubles du langage, repli sur soi, perte de l'appétence du langage, de toute envie, suicide ...) sont ainsi les signes d'un malaise important résultant d'une maltraitance ou d'une simple inadéquation des comportements envers elles(1).

En ce qui concerne le suicide, la presse s'est récemment fait l'écho du nombre élevé de suicides et de tentatives de suicide en Belgique: selon l'INS, on dénombre en moyenne 7 suicides par jour en Belgique. Il est la première cause de mortalité chez les hommes de 25 à 45 ans, et deuxième chez les garçons de 15-25 ans. Toutefois, contrairement à ce que l'on pourrait croire, le suicide touche plus les personnes âgées que les jeunes. En 1995 (derniers chiffres disponibles), sur le nombre de personnes qui ont commis un suicide, on en comptait 47,65 % de plus de 84 ans contre 14,11 % de 15 à 24 ans.

Quelles mesures prendre contre la maltraitance ?

Les données précédentes relatives au phénomène démographique, à la réalité de la maltraitance à l'égard des personnes âgées et de ses conséquences montrent à suffisance que l'on se trouve face à un problème grave touchant une partie importante de la population âgée belge, auquel il convient de trouver rapidement des solutions.

Le décret wallon du 5 juin 1997 avait mis en place un système de contrôle de la qualité des services aux personnes âgées vivant en institution. Ce décret confère au bourgmestre un rôle dans le traitement des plaintes et charge le Conseil wallon du 3e âge de remettre un avis sur le suivi global des plaintes concernant les maisons de retraite, maisons de retraite et de soins, résidences-services et centres d'accueil de jour.

En 2000, plusieurs engagements précis avaient été pris en ce qui concerne les mesures concrètes à adop-

---

(1) A. Gommers, M. Asiel, «Les urgences psychiatriques au domicile: résultats d'une enquête menée auprès des médecins vigies», *Psychogériatrie, aspects préventifs et curatifs, Congrès international à Bruxelles, les 29 et 30 octobre 1987*, Bruxelles, Fondation Julie Renson, 1988, pp. 51-56; F. Simon, M. Simon, P. Galley: «À propos de la dépression de la personne âgée, variations», *Info-Psychiatrique*, 1986, Vol. LXVV, p. 3; J. Maisondien «Les personnes âgées ont-elles le droit de vivre?», in CPAS d'Uccle, Colloque européen, *Les droits et protections des personnes âgées*, 23 novembre 1990, Bruxelles, CEE/CPAS d'Uccle, 1990, p. 20; Ph. Meire, «Vie affective psychodynamique et vieillissement» in: A. Gommers et Ph. Van den Bosch de Aguilar, *op. cit.*, pp. 125-151.

sporig groot in verband met de goedaardigheid van de agressie (afglijden naar een zwaar depressieve toestand of naar een toestand van dementie, apathie, vrees voor de toekomst ...). Sommige gedragsstoornissen bij ouderen (versterking van geheugenverlies, taalstoornissen, teruggetrokkenheid, verlies van taalbehoefte, van elk verlangen, zelfmoord ...) vormen tekens van een belangrijke malaise ingevolge een mishandeling of van gedragingen ten opzichte van hen die eenvoudigweg niet aangepast zijn(1).

Inzake zelfmoord heeft de pers onlangs gewag gemaakt van het hoog aantal zelfmoorden en pogingen tot zelfmoord in België: volgens het NIS telt België gemiddeld 7 zelfmoorden per dag. Het vormt de eerste doodsoorzaak bij mannen van 25 tot 45 jaar en de tweede bij jongens van 15-25 jaar. In tegenstelling tot wat men zou kunnen denken, komt zelfmoord meer voor bij ouderen dan bij jongeren. Van het aantal mensen die zelfmoord pleegden in 1995 (laatste beschikbare cijfers) waren er 47,65 % ouder dan 84 jaar, en slechts 14,11 % tussen 15 en 24 jaar.

Welke maatregelen zijn mogelijk tegen mishandeling ?

De voorgaande gegevens met betrekking tot het demografische fenomeen, tot de realiteit van de mishandeling jegens ouderen en de gevolgen hiervan, tonen voldoende aan dat we te maken hebben met een ernstig probleem dat een aanzienlijk deel van de bejaarde Belgische bevolking treft. Hiervoor moeten oplossingen gevonden worden.

Het Waals decreet van 5 juni 1997 had een systeem ingevoerd om de kwaliteit van de dienstverlening aan bejaarden die in een instelling verblijven te controleren. Dit decreet geeft de burgemeester een rol in de behandeling van de klachten en verzoekt de «Conseil wallon du troisième âge» een advies uit te brengen over de algehele follow-up van de klachten betreffende de rusthuizen, de rust- en verzorgingshuizen, de serviceflats en de centra voor dagopvang.

In 2000 werden verscheidene precieze verbintenissen aangegaan met betrekking tot concrete maatre-

---

(1) A. Gommers, M. Asiel, «Een psychogeriatrische spoed-gevallendienst aan huis: resultaten van een onderzoek bij artsen in wachtdiensten», *Psychogériatrie, preventieve en curatieve aspecten, Internationaal Congres in Brussel, 29 en 30 oktober 1987*, Brussel, Stichting Julie Renson, 1988, blz. 51-56; F. Simon, M. Simon, P. Galley: «À propos de la dépression de la personne âgée, variations», *Info-Psychiatrique*, 1986, Vol. LXVV, blz. 3; J. Maisondieu, «Hebben ouderen het recht om te leven?», OCMW Ukkel, Europees Colloquium, *De rechten en bescherming van bejaarden*, 23 november 1990, Brussel, EEG/OCMW Ukkel, 1990, blz. 20; Ph. Meire, «Vie affective psychodynamique et vieillissement» in: A. Gommers en Ph. Van den Bosch de Aguilar, *op. cit.*, blz. 125-151.

ter pour lutter contre la maltraitance des personnes âgées. À l'heure actuelle, ces engagements n'ont pas été suivis d'effets.

Dans son rapport pour l'année 2000, le Conseil wallon du 3e âge souligne lui-même qu'aucune suite n'a été donnée aux recommandations qu'il avait formulées en vue d'une prévention de la maltraitance.

Il est urgent que le législateur prenne un certain nombre de mesures. Mais quelles mesures ?

La maltraitance des personnes âgées est un phénomène complexe, nécessitant plusieurs angles d'approche et vouloir y mettre un terme implique des mesures à différents niveaux de pouvoirs et de compétences. Au niveau régional, ces mesures sont d'ordres divers :

— Ainsi, il semble indispensable, par exemple, que les pouvoirs publics soutiennent les associations qui, sur le terrain déjà, jouent un rôle tout à fait essentiel en matière d'écoute mais aussi de médiation et d'information, notamment des services d'inspection et des autorités judiciaires (tels Info-Home, Alma, CAPAM, APAM, APIA...). Il convient d'organiser l'agrément et le subventionnement de ces associations.

— Il paraît essentiel, par ailleurs, de renforcer les contenus gérontologiques et gériatriques des formations dispensées aux professionnels de la santé et de l'aide aux personnes. Il conviendrait d'améliorer la qualité de vie des personnes âgées ce qui implique une amélioration de la situation dans les institutions, un renforcement des contrôles dans les structures d'hébergement et une diversification des lieux de vie. La maltraitance envers les personnes âgées étant un phénomène essentiellement intra-familial, des mesures d'aide aux familles qui prennent en charge une personne âgée dépendante devraient également être mises en place. De manière générale, il importe d'améliorer la solidarité familiale envers les personnes âgées en ne pénalisant pas la cohabitation entre les enfants et leurs ascendants.

La maltraitance au niveau pénal

Au niveau fédéral, la présente proposition n'a pas pour ambition de traiter l'ensemble du problème. Elle aborde le phénomène de la maltraitance au niveau pénal. Les auteurs de la proposition perçoivent bien les limites de l'utilisation de la pénalisation. Elle ne peut être que l'ultime remède, les solutions d'aide, de prévention, de médiation en amont du pénal étant plus efficaces.

Avant toute chose, il importe de rappeler, à cet égard, que la plupart des cas de maltraitance reçoivent un meilleur traitement par la voie de la commu-

gelen die moeten worden goedgekeurd ter bestrijding van de mishandeling van bejaarden. Tot nu toe hebben deze verbintenissen geen gevolg gekregen.

In zijn verslag voor het jaar 2000 benadrukt de « Conseil wallon du troisième âge » zelf dat geen enkel gevolg werd gegeven aan de aanbevelingen die hij verwoord had om mishandeling van bejaarden te voorkomen.

Het is dringend nodig dat de wetgever een aantal maatregelen neemt. Maar welke maatregelen ?

De mishandeling van ouderen is een complex fenomeen dat uit verschillende hoeken moet worden benaderd. Om er een einde aan te maken zijn maatregelen vereist op verschillende bestuurs- en bevoegdheidsniveaus. Op gewestelijk vlak zijn deze maatregelen van uiteenlopende aard :

— Zo lijkt het bijvoorbeeld absoluut noodzakelijk dat de overheden steun verlenen aan de verenigingen die op het terrein al een gans essentiële rol spelen inzake het luisteren, maar ook het bemiddelen en het informeren, onder andere inspectiediensten en gerechtelijke overheden (zoals Info-Home, Alma, CAPAM, APAM, APIA...). De erkenning en de subsidiëring van deze verenigingen moet worden georganiseerd.

— Anderzijds lijkt het essentieel dat de gerontologische en geriatrie inhoud van de opleidingen voor verplegend en verzorgend personeel wordt uitgebreid. Bovendien moet er verbetering komen in de levenskwaliteit van de bejaarden. Dit impliceert een verbetering van de situatie in de instellingen, meer controle in de huisvestingsstructuren en een diversificatie van de leefplaatsen. Aangezien de mishandeling van bejaarden een fenomeen is dat zich voornamelijk binnen families afspeelt, zouden er ook steunmaatregelen moeten komen voor families die een afhankelijke bejaarde ten laste nemen. Algemeen gesteld is het van belang de solidariteit binnen families ten opzichte van ouderen te verbeteren, en het samenwonen van kinderen en hun ouders en grootouders niet te benadelen.

De mishandeling op strafrechtelijk vlak

Op federaal niveau heeft onderhavig voorstel niet de bedoeling het probleem in zijn geheel te behandelen. Het benadert het probleem van de mishandeling op strafrechtelijk vlak. De indieners van het voorstel onderkennen wel degelijk de grenzen van het gebruik van straffen. Dat kan slechts de allerlaatste remedie vormen, want oplossingen door middel van hulp, preventie, bemiddeling die voorafgaan aan het strafrechtelijke niveau zijn veel doeltreffender.

In dit opzicht is het in de allereerste plaats van belang in herinnering te brengen dat in de meeste gevallen van mishandeling communicatie en bemid-

nication et de la médiation plutôt que par la voie judiciaire(1).

Ainsi la médiation pénale, introduite par la loi du 10 février 1994 insérant un article 216ter dans le Code d'instruction criminelle, se révèle souvent, dans les faits, plus adéquat pour la personne maltraitée. La procédure de médiation a notamment l'avantage de faciliter le dialogue entre le maltraité et le maltraitant, de susciter une réparation civile du dommage, de soigner le maltraitant, d'offrir le bénéfice du suivi par un assistant de médiation(2). Cependant, selon l'article 216ter, la décision de recourir à la médiation est laissée à l'appréciation du procureur du Roi.

La présente proposition vise à encourager la médiation pénale dans le cas d'infractions pénales commises à l'égard de personnes dont la situation de vulnérabilité, notamment en raison du grand âge de la personne, était apparente ou connue de l'auteur des faits. Pour ce faire, elle rend obligatoires la convocation par le procureur du Roi de l'auteur et de la victime aux fins d'être entendus ainsi que l'organisation d'une médiation.

Dans ce cadre, le procureur du Roi peut, conformément à l'article 216ter du Code d'instruction criminelle, après avoir fait procéder à une enquête sociale par le service des maisons de justice, inviter l'auteur de l'infraction à exécuter des travaux d'intérêt général, par exemple, dans des maisons de repos ou dans des associations fournissant des prestations de services aux personnes âgées ou handicapées.

Pour le surplus, il faut éviter de faire de la personne âgée une catégorie particulière de citoyen dont la protection serait renforcée sous peine d'accentuer l'ostracisme que l'on rencontre déjà souvent à leur égard(3). Il ne faut pas, à mon sens, tomber dans le travers de considérer qu'une personne âgée de 65 ans doit nécessairement faire l'objet d'une protection spécifique. C'est la fragilité de la personne, et non l'âge en tant que tel, qui doit motiver une protection particulière(4). Cette fragilité se retrouve chez certaines personnes âgées, mais aussi chez beaucoup d'adultes jeunes, parce qu'ils sont malades ou handicapés.

À l'instar de ce qui existe déjà à l'égard des mineurs, notamment dans la loi du 28 novembre 2000 relative à

deling een betere aanpak vormen dan de gerechtelijke weg(1).

Zo blijkt de bemiddeling in strafzaken die werd ingevoerd door de wet van 10 februari 1994 tot invoering van een artikel 216ter in het Wetboek van strafvordering in de werkelijkheid vaak bruikbaar voor de mishandelde persoon. De bemiddelingsprocedure biedt met name het voordeel dat ze de dialoog tussen de mishandelende en de mishandelde persoon vergemakkelijkt, dat ze aanleiding geeft tot een burgerrechtelijke schadevergoeding, dat ze de mishandelde persoon verzorgt en het voordeel biedt van een follow-up door een bemiddelingsassistent(2). Volgens artikel 216ter wordt de beslissing om een beroep te doen op bemiddeling aan de beoordeling van de procureur des Konings overgelaten.

Het onderhavige voorstel beoogt de bemiddeling in strafzaken aan te moedigen in het geval van strafrechtelijke overtredingen die werden begaan ten opzichte van personen wier toestand van kwetsbaarheid, met name wegens de hoge leeftijd van de persoon, duidelijk was of gekend was door de dader van de feiten. Met die bedoeling stelt het verplicht dat de procureur des Konings de dader en het slachtoffer oproept om gehoord te worden en dat een bemiddeling op touw wordt gezet.

Overeenkomstig artikel 216ter van het Wetboek van strafvordering kan de procureur des Konings in dit kader, nadat hij door de dienst Justitiehuisen een maatschappelijk onderzoek heeft laten verrichten, de dader van het strafbaar feit verzoeken in te stemmen met de uitvoering van een dienstverlening.

Voor het overige moeten we vermijden dat van de ouderen een bijzondere categorie burgers wordt gemaakt wier bescherming zou worden verhoogd, zodat de uitsluiting(3) waar ze al dikwijls mee te maken krijgen, niet in de hand wordt gewerkt. Volgens mij mogen we niet vervallen in de misvatting dat een persoon die 65 is noodzakelijkerwijze een specifieke bescherming moet krijgen. Het is de zwakheid van een persoon en niet zijn leeftijd als dusdanig die een bijzondere bescherming moet rechtvaardigen(4). Deze zwakheid valt waar te nemen bij sommige ouderen, maar ook bij veel jonge volwassenen, wegens een ziekte of een handicap.

Naar het voorbeeld van wat er al bestaat met betrekking tot minderjarigen, met name in de wet van

(1) A. Schiffino, *op cit.*, pp. 111 et 115.

(2) *Ibidem*, p. 107.

(3) C. Nyssens, «Maltraitance des personnes âgées», *Journal des procès*, n° 393, Bruxelles, Bruylant, 2000, p. 18.

(4) X. Leroy, «Âge et autonomie», *Journal des procès*, n° 393, Bruxelles, Bruylant, 2000, p. 12.

(1) A. Schiffino, *o.c.*, blz. 111 en 115.

(2) *Ibidem*, blz. 107.

(3) C. Nyssens, «Maltraitance des personnes âgées», *Journal des procès*, nr. 393, Brussel, Bruylant, 2000, blz. 18.

(4) X. Leroy, «Âge et autonomie», *Journal des procès*, nr. 393, Brussel, Bruylant, 2000, blz. 12.

la protection pénale des mineurs, il convient de concevoir pour les personnes vulnérables une protection juridique appropriée. Comme le rappellent certains auteurs, l'article 23 de la Constitution belge rend urgente cette démarche(1). Cet article dispose que chacun a le droit de mener une vie conforme à la dignité humaine. À cette fin, la loi, le décret ou l'ordonnance doivent garantir les droits économiques, sociaux et culturels et déterminer les conditions de leur exercice. Et si l'article 22bis de notre Constitution vise pour chaque enfant le droit au respect de l'intégrité morale, physique, psychique et sexuelle, ne doit-il pas en être de même pour les personnes dites âgées(2)?

La Commission « Vieillesse et Droit » de l'Ordre français du barreau de Bruxelles a émis une série de recommandations visant à amender le Code pénal et le Code d'instruction criminelle, ainsi que les législations particulières tant pénales que civiles, dans un esprit d'adaptation de la législation aux exigences de la dignité de toute personne.

La présente proposition de loi s'inspire des travaux de cette commission et, en particulier, du dossier de Me Albert Evrard, membre de cette commission(3).

Dans l'esprit de ces travaux, la présente proposition, à l'instar du Code pénal français, instaure la notion de personne vulnérable et prévoit des peines spécifiques lorsque certains faits ont été commis à l'encontre de personnes « dont la situation de vulnérabilité, en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale était apparente ou connue de l'auteur des faits. »

Les faits visés sont :

- l'entrave au libre exercice d'un culte ou à toute expression philosophique non confessionnelle,
- le faux en écriture authentique et publique commis par un fonctionnaire public,
- le détournement, la concussion ou la prise d'intérêt commis par un fonctionnaire public,

(1) A. Evrard, «Le tabou de la maltraitance des personnes âgées», *Journal des procès*, n° 403, Bruxelles, Bruylant, 2000, p. 6.

(2) *Ibidem*, p. 6.

(3) A. Evrard, «Maltraitance et personnes âgées. Réflexions pour un changement des pratiques judiciaires et une adaptation du Code pénal belge», *Journal des procès*, n° 392, Bruxelles, Bruylant, 2000, pp. 10 à 18.

28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, moet er voor de kwetsbare personen een aangepaste juridische bescherming worden uitgedacht. Zoals sommige auteurs in herinnering brengen, maakt artikel 23 van de Belgische Grondwet deze stap dringend(1). Dit artikel bepaalt dat iedereen het recht heeft op een leven in overeenstemming met de menselijke waardigheid. Hiertoe moet de wet, het decreet of de ordonnantie de economische, sociale en culturele rechten waarborgen en de voorwaarden voor hun uitoefening vastleggen. Artikel 22bis van onze Grondwet stelt dat ieder kind recht heeft op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit. Moet hetzelfde niet gelden voor de zogenaamde ouderen(2)?

Onlangs heeft de Commissie « Vieillesse et Droit » van de Franstalige Orde van de Brusselse balie een reeks aanbevelingen gedaan met het oog op het amenderen van het Strafwetboek en het Wetboek van strafvordering, en ook de specifieke strafrechtelijke en burgerlijke wetgevingen, in de zin van een aanpassing van de wetgeving aan de noden met betrekking tot de waardigheid van elke persoon.

Onderhavig wetsvoorstel gaat uit van de werkzaamheden van deze commissie, meer in het bijzonder van het dossier van meester Albert Evrard, lid van deze commissie(3).

In de geest van deze werkzaamheden en naar het voorbeeld van het Franse Strafwetboek, voert onderhavig voorstel de notie kwetsbare persoon in en voorziet het in specifieke straffen als bepaalde feiten werden begaan tegen personen « wier toestand van kwetsbaarheid, wegens hun leeftijd, een ziekte, een zwangerschap of een lichamelijk of geestelijk gebrek duidelijk was of gekend was door de dader van de feiten ».

De bedoelde feiten zijn :

- verhinderen van de vrije uitoefening van een eredienst of van ongeacht welke niet-confessionele levensbeschouwing,
- valsheid in authentieke en openbare geschriften door een ambtenaar,
- verduistering, knevelarij of belangenneming door een ambtenaar,

(1) A. Evrard, «Le tabou de la maltraitance des personnes âgées», *Journal des procès*, nr. 403, Brussel, Bruylant, 2000, blz. 6.

(2) *Ibidem*, blz. 6.

(3) A. Evrard, «Maltraitance et personnes âgées. Réflexions pour un changement des pratiques judiciaires et une adaptation du Code pénal belge», *Journal des procès*, nr. 392, Brussel, Bruylant, 2000, blz. 10 tot 18.

— les menaces d'attentats ou la diffusion de fausses informations relatives à des menaces de mal inexistant,

— la prise d'otage,

— le délaissement, l'abandon dans le besoin, la privation d'aliments ou de soins, l'enlèvement et le recel,

— l'attentat à la pudeur ou le viol,

— l'homicide et les lésions corporelles volontaires,

— la non-assistance à personne en danger,

— l'arrestation ou la détention illégale et arbitraire,

— le harcèlement,

— le vol, l'extorsion, l'abus de confiance, l'escroquerie, la tromperie.

Les peines prévues sont :

— soit celles prévues lorsque le même crime ou délit a été commis à l'encontre d'un mineur : ainsi en est-il pour la prise d'otages, le délaissement, l'abandon dans le besoin, la privation d'aliments ou de soins, l'enlèvement ou le recel, l'homicide et les lésions corporelles volontaires, la non-assistance à personne en danger, l'arrestation ou la détention illégale ou arbitraire, l'escroquerie ou la tromperie;

— soit la création de circonstances aggravantes, en ce qui concerne la répression de certains délits, par exemple, l'entrave à l'exercice d'un culte, les menaces d'attentat ou les fausses informations relatives à des menaces de mal inexistant, l'attentat à la pudeur ou le viol.

Par ailleurs, l'impunité pénale qui existe dans les situations de crimes et délits contre les propriétés (vols, extorsions, abus de confiance, escroquerie, tromperie) lorsque les faits ont été commis au sein de la famille est supprimée. En effet, une certaine conception ancienne de l'intérêt de la famille justifiait les seules réparations civiles. Vu l'évolution de la famille, il semble cependant que la répression pénale de ces actes peut se justifier, en particulier, s'il s'agit de faits commis entre ascendants et descendants.

Des peines spécifiques sont par ailleurs prévues lorsque cela se justifie : ainsi en cas de détournement, de concussion ou de prise d'intérêt d'un fonctionnaire public, de même en cas de vol ou d'extorsions, la peine de confiscation spéciale peut être prononcée.

Si l'attentat à la pudeur ou le viol a été commis par une personne aux soins de laquelle la personne vulnérable

— bedreiging met een aanslag en verspreiding van valse inlichtingen betreffende bedreigingen met een onbestaand kwaad,

— gijzeling,

— verlating, achterlating in behoeftige toestand, onthouden van voedsel of verzorging, ontvoering en verberging,

— aanranding van de eerbaarheid of verkrachting,

— opzettelijk doden en opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel,

— weigering hulp te bieden aan iemand die in gevaar verkeert,

— aanhouding of onwettige en willekeurige gevangenhouding,

— belaging,

— diefstal, afpersing, misbruik van vertrouwen, oplichting, bedriegerij.

De straffen zijn :

— ofwel die welke vastgesteld zijn als dezelfde misdaad of hetzelfde misdrijf werden begaan t.o.v. een minderjarige : dit geldt voor gijzeling, verlating, achterlating in een behoeftige toestand, onthouden van voedsel of verzorging, ontvoering en verberging, opzettelijk doden of opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel, weigering hulp te bieden aan iemand die in gevaar verkeert, aanhouding of onwettige of willekeurige gevangenhouding, oplichting of bedriegerij;

— ofwel het creëren van verzwarende omstandigheden, inzake de bestraffing van bepaalde misdrijven, zoals het verhinderen van de uitoefening van een erediens, bedreiging met een aanslag of valse inlichtingen betreffende bedreigingen met een onbestaand kwaad, aanranding van de eerbaarheid of verkrachting.

Anderzijds wordt een einde gemaakt aan de strafrechtelijke straffeloosheid die bestaat bij toestanden van misdaden en misdrijven tegen eigendommen (diefstallen, afpersingen, misbruik van vertrouwen, oplichting, bedriegerij) als de feiten binnen de familie werden begaan. Een bepaalde oude opvatting in verband met het familiebelang rechtvaardigde alleen burgerrechtelijke schadeloosstellingen. Gelet op de manier waarop de familie evolueert, lijkt het evenwel dat de strafrechtelijke beteugeling van deze handelingen kan worden gerechtvaardigd, in het bijzonder als het gaat om feiten die begaan werden tussen bloedverwanten in de opgaande of de nederdalende lijn.

Specifieke straffen worden trouwens bepaald als dit gerechtvaardigd is; zo kan de straf van bijzondere verbeurdverklaring worden uitgesproken ingeval van verduistering, knevelarij of belangenname door een ambtenaar en ook ingeval van diefstal of afpersingen.

Als de aanranding van de eerbaarheid werd begaan door een persoon aan wiens zorgen de kwetsbare

rable a été confiée, l'exercice d'une activité de gestion ou de direction d'une structure d'hébergement collectif peut être interdite par le juge.

Les descendants sont punis des peines d'abandon de famille lorsque, condamnés à une obligation d'aliment à l'égard d'un ascendant, ils s'abstiennent volontairement de remplir les formalités prévues par la législation sociale et privent ainsi leur ascendant des avantages auxquels celui-ci pouvait prétendre.

La proposition tient également compte de la difficulté que peuvent éprouver les personnes vulnérables, particulièrement les personnes âgées, à dénoncer les maltraitements dont elles sont victimes :

— Ainsi la proposition permet l'action en justice d'associations prenant en charge la prévention, le conseil et la résolution de conflits au sein de la famille ou d'institutions d'hébergement, dans des cas de maltraitance dont elles auraient connaissance et qui feraient l'objet des qualifications pénales auxquelles se réfère la présente proposition. Cette disposition, qui existe déjà dans le cadre limité de la loi du 24 novembre 1997 visant à combattre la violence au sein du couple, est indispensable dans la mesure où, par crainte de représailles, les personnes en situation de vulnérabilité, notamment en raison de leur âge, souvent renoncent à dénoncer les maltraitements ou les violences dont elles sont victimes sur leur personne ou leurs biens, de crainte d'être définitivement dépouillées ou abandonnées.

— La proposition permet aussi la restitution des choses confisquées à la personne âgée, propriétaire, qui ne se serait pas constituée partie civile et qui, n'étant pas partie à la cause, ne serait pas connue du juge. L'introduction de la notion de « personne lésée » permet de répondre aux difficultés qu'éprouvent souvent les personnes âgées à se constituer partie civile lorsqu'elles ont été victimes de vols, particulièrement si ceux-ci ont été commis par des membres de la famille.

— La possibilité est prévue pour la personne vulnérable au sens de la présente loi, victime ou témoin de certains faits visés au Code pénal, de se faire accompagner par la personne majeure de son choix lors de toute audition effectuée par l'autorité judiciaire et de même que la possibilité de procéder à un enregistrement audiovisuel de l'audition de la personne vulnérable. Ces dispositions sont calquées sur celles prévues en ce qui concerne l'audition des mineurs.

Il faut d'emblée constater que la sensibilisation à la maltraitance des personnes âgées ne semble pas exister actuellement au sein du monde judiciaire. La présente proposition vise aussi à attirer l'attention des

persoon werd toevertrouwd, kan de rechter de uitoefening van een activiteit op het vlak van het beheer of de directie van een collectieve huisvestingsstructuur verbieden.

De bloedverwanten in de nederdalende lijn worden gestraft met straffen voor verlating van familie als ze veroordeeld werden tot een alimentatieverplichting ten opzicht van een bloedverwant in de opgaande lijn en opzettelijk verzuimen de door de sociale wetgeving voorziene formaliteiten te vervullen en hun bloedverwant in de opgaande lijn op die manier beroven van de voordelen waarop hij aanspraak kon maken.

Het voorstel houdt ook rekening met de moeilijkheid die kwetsbare personen, meer in het bijzonder ouderen, kunnen hebben om de mishandelingen waarvan ze slachtoffer zijn aan het licht te brengen.

— Zo maakt het voorstel een rechtsvordering mogelijk vanwege verenigingen die instaan voor preventie, het geven van advies en het oplossen van conflicten binnen families of instellingen, in gevallen van mishandeling waarvan ze weet zouden hebben en die beantwoorden aan de strafrechtelijke omschrijvingen waarnaar onderhavig voorstel verwijst. Deze bepaling, die al bestaat in het beperkte kader van de wet van 24 november 1997 ter bestrijding van echtelijk geweld, is onmisbaar aangezien de personen die met name wegens hun leeftijd in een toestand van kwetsbaarheid verkeren, uit vrees voor vergelding vaak nalaten de mishandelingen of geweld tegen hun persoon of hun goederen aan te geven omdat ze vrezen definitief te worden geplunderd of verlaten.

— Het voorstel maakt ook de teruggave mogelijk van verbeurdverklaarde goederen aan de bejaarden die eigenaar is en die zich geen burgerlijke partij zou hebben gesteld en niet gekend zou zijn door de rechter omdat hij geen betrokken partij was. De invoering van het begrip « benadeelde persoon » maakt een oplossing mogelijk voor de moeilijkheden die ouderen vaak ondervinden om zich burgerlijke partij te stellen als ze het slachtoffer zijn geweest van diefstallen, vooral die welke werden begaan door familieleden.

— Voor de kwetsbare persoon in de zin van onderhavige wet, die slachtoffer of getuige is van bepaalde feiten als bedoeld in het Strafwetboek wordt in de mogelijkheid voorzien om zich te laten vergezellen door een meerderjarige persoon die hij kiest bij ieder verhoor door de gerechtelijke instantie, en in de mogelijkheid om een audiovisuele opname te maken van het verhoor van de kwetsbare persoon. Deze bepalingen zijn geënt op deze voor het verhoren van minderjarigen.

We moeten meteen vaststellen dat de bewustmaking ten opzicht van de mishandeling van ouderen thans niet schijnt te bestaan in de rechtswereld. Onderhavig voorstel beoogt ook de aandacht van de

magistrats sur les dossiers dans lesquels les victimes d'infractions pénales sont des personnes en situation de vulnérabilité en raison de leur âge ou d'un handicap physique ou mental. Il importe de tenir compte des conséquences en termes d'épreuve physique, psychologique ou financière, que peut avoir une procédure judiciaire en particulier pour la personne âgée.

Dans cet esprit, la proposition prévoit :

— l'indication de l'âge ou de la situation particulière de vulnérabilité de la victime sur la couverture des dossiers et dans les procès-verbaux d'audition : cette indication est une mesure simple mais efficace, pour attirer l'attention des magistrats et des avocats sur la nécessité de diligenter les actes ultérieurs sans tarder. La personne âgée victime, comme toute victime, est en effet en droit d'espérer qu'il y ait, de son vivant, reconnaissance de sa situation de victime et réparation du préjudice qu'elle a subi;

— un contrôle régulier par la chambre des mises en accusation des instructions concernant toute personne vulnérable au sens de la loi.

COMMENTAIRES DES ARTICLES

Article 2

La modification proposée vise à répondre aux difficultés qu'éprouvent souvent les personnes âgées à se constituer partie civile lorsqu'elles ont été victimes de vols, particulièrement si ceux-ci sont commis par des membres de la famille. N'étant pas parties à la cause, les personnes âgées ne sont dès lors pas connues du juge. Le texte proposé permet la restitution des choses confisquées à la personne âgée lésée, propriétaire, qui ne serait pas constituée partie civile.

Article 3

La disposition proposée prévoit une peine plus sévère à l'encontre de toute personne qui, par son comportement, entraverait la liberté de manifestation et d'exercice d'un culte au détriment de personnes en situation de vulnérabilité, notamment en raison de leur âge.

Il existe en effet des situations concrètes indiquant que par manque de personnel, de vêtements ou d'organisation, des personnes âgées ne peuvent avoir accès aux services d'un culte qu'elles pratiquent.

Conformément à la Constitution, la protection vise également la participation ou l'exercice de toute expression philosophique non confessionnelle.

magistraten te vestigen op de dossiers waarin de slachtoffers van strafbare feiten personen zijn in een toestand van kwetsbaarheid wegens hun leeftijd of wegens een lichamelijke of mentale handicap. Het is van belang rekening te houden met de gevolgen op het vlak van de lichamelijke, psychologische of financiële beproeving die een gerechtelijke procedure kan vormen, vooral voor een oudere persoon.

In die zin voorziet het voorstel in :

— het aangeven van de leeftijd of de bijzondere toestand van kwetsbaarheid van het slachtoffer op het kaft van de dossiers en in de verhoorverslagen : deze aanduiding vormt een eenvoudige maar doeltreffende maatregel om de aandacht van de magistraten en de advocaten te vestigen op de noodzaak om de latere verslagen onverwijld te behandelen. Zoals gelijk welk slachtoffer heeft de oudere immers het recht te hopen dat zijn toestand van slachtoffer tijdens zijn leven wordt erkend en dat de schade die hij heeft geleden, wordt vergoed;

— een regelmatige controle door de kamer van inbeschuldigingstelling op het onderzoek betreffende iedere kwetsbare persoon in de zin van de wet.

ARTIKELSGEWIJZE BESPREKING

Artikel 2

Met de voorgestelde wijziging wordt getracht de probleemsituaties te verhelpen waarin bejaarden vaak terecht komen wanneer zij zich burgerlijke partij stellen nadat zij het slachtoffer zijn geworden van diefstal, inzonderheid diefstal gepleegd door familieleden. Aangezien de bejaarden geen partij in het geding zijn, zijn zij niet bij de rechter bekend. De voorgestelde tekst voorziet in de teruggave van de in beslag genomen goederen aan de benadeelde bejaarde die er de eigenaar van is en die zich geen burgerlijke partij zou hebben gesteld.

Artikel 3

De voorgestelde bepaling legt een strengere straf op aan iedere persoon die door zijn gedrag de vrijheid van erediens en de vrije uitoefening ervan zou verhinderen van personen die zich in een kwetsbare situatie bevinden, inzonderheid vanwege hun leeftijd.

Er bestaan immers concrete situaties die aantonen dat bejaarden vanwege een gebrek aan personeel, kledij of organisatie geen toegang kunnen hebben tot de handelingen van de erediens die ze uitoefenen.

Overeenkomstig de Grondwet beoogt de bescherming eveneens het aanhangen van elke niet-confessionele levensbeschouwing.

Article 4

L'article 195*bis* proposé vise à protéger les personnes en situation de vulnérabilité contre tout agissement nuisible de fonctionnaires ou d'officiers publics qui commettraient des faux en écriture authentiques et publiques à leur préjudice.

Les personnes âgées peuvent se trouver confrontées à un fonctionnaire ou un notaire indélicat qui, comme auteur ou complice, peut participer volontairement ou par négligence à l'organisation d'un dépouillement de biens au profit de familiers ou de tiers.

Article 5

L'article 245*bis* précise que lorsque le détournement, la concussion ou la prise d'intérêt commis par une personne qui exerce une fonction publique a été commis au préjudice d'une personne vulnérable, la peine de confiscation spéciale peut être appliquée.

Article 6

Cette nouvelle disposition vise à prendre en compte les situations où les personnes âgées se trouvent sciemment maintenues dans un climat de terreur et d'isolement créé par la diffusion de fausses informations relatives à des menaces de mal inexistant.

En créant artificiellement un environnement menaçant, les personnes ayant la garde de personnes âgées forcent celles-ci à se terrer à leur domicile. Cela leur évite de devoir notamment habiller les personnes âgées pour sortir. Des situations concrètes ont été signalées telles menaces de mise à la porte, chantages, garde assurée par un chien féroce empêchant les personnes de sortir de leur chambre ou du bâtiment où elles vivent.

La disposition prévoit qu'il y a circonstance aggravante si les menaces d'attentat et les fausses informations relatives à un attentat grave ont été émises au préjudice d'une personne vulnérable.

Article 7

L'alinéa proposé punit de la réclusion à perpétuité la prise d'otage lorsque la personne prise comme otage est une personne vulnérable au sens de la loi. Il s'agit de la même peine que celle prévue par la loi du 28 novembre 2000 lorsque la personne prise comme otage est un mineur.

Article 8

Cet article modifie l'article 376 du Code pénal, qui punit l'attentat à la pudeur ou le viol commis à

Artikel 4

Het voorgestelde artikel 195*bis* beoogt de bescherming van personen in een kwetsbare situatie tegen elk schadelijk optreden van ambtenaren of openbare ambtsdragers die valsheid in authentieke en openbare geschriften zouden plegen ten nadele van eerstgenoemde personen.

Bejaarden kunnen in contact komen met een oneerlijke ambtenaar of notaris die als dader of mededader, vrijwillig of uit nalatigheid, meewerkt aan de beroving van de bejaarde van zijn goederen in het voordeel van familieleden of derden.

Artikel 5

In het voorgestelde artikel 245*bis* wordt gepreciseerd dat wanneer tegen een kwetsbare persoon verduistering, knevelarij of belangenenneming is gepleegd door een persoon die een openbaar ambt uitoefent, bijzondere verbeurdverklaring als straf mag worden toegepast.

Artikel 6

Die nieuwe bepaling beoogt situaties waarin bejaarden willens en wetens in een klimaat van terreur en afzondering worden gehouden door het geven van valse inlichtingen betreffende bedreigingen met een onbestaand kwaad.

Door het kunstmatig creëren van een bedreigende omgeving worden bejaarden door mensen die voor hen zorg dragen, gedwongen zich thuis af te zonderen. De bejaarden moeten dan niet meer door hen worden aangekleed voor gelegenheden buitenshuis. Er zijn al concrete gevallen bekend van bedreigingen met uitzetting uit het huis, chantage, bewaking door een bloeddorstige hond, die de bejaarden moet beletten hun kamer of het gebouw waar zij wonen, te verlaten.

De bepaling stelt dat er verzwarende omstandigheden zijn wanneer er sprake is van bedreigingen met een aanslag en valse inlichtingen betreffende ernstige aanslagen ten nadele van een kwetsbaar persoon.

Artikel 7

Het voorgestelde lid bestraft gijzeling met levenslange opsluiting wanneer de gijzelaar zich in een kwetsbare situatie bevindt als beschreven in de wet. Het betreft dezelfde straf als die waarin is voorzien in de wet van 28 november 2000 wanneer de gijzelaar minderjarig is.

Artikel 8

Bij dit artikel wordt artikel 376 van het Strafwetboek gewijzigd dat de aanranding van de eerbaarheid

l'encontre d'une personne particulièrement vulnérable en raison d'un état de grossesse, d'une maladie, d'une infirmité ou d'une déficience physique ou mentale de la réclusion de dix à quinze ans. La terminologie utilisée dans l'article est légèrement adaptée. L'article 376 vise désormais toute personne dont la situation de vulnérabilité en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale est apparente ou connue de l'auteur des faits.

Article 9

Il y a circonstance aggravante si l'attentat à la pudeur ou le viol a été commis par un descendant en ligne directe ou collatérale ou par les personnes aux soins desquelles la personne vulnérable a été confiée (médecin, officier de santé, etc.).

Article 10

L'article 378 du Code pénal est complété afin de permettre aux tribunaux d'interdire au condamné, coupable d'attentat à la pudeur ou de viol à l'encontre d'une personne vulnérable, l'exercice d'une activité de gestion ou de direction d'une structure d'hébergement collectif. Le but est d'éviter que les personnes condamnées puissent à nouveau exercer une activité, lucrative ou non, en lien avec les victimes. Il s'agit de faire obstacle à la prise de participation ou la prise de décision directe ou indirecte de personnes condamnées dans ce secteur d'activités bien précis.

Article 11

La disposition proposée punit les descendants des peines prévues en cas d'abandon de famille lorsque, condamnés à une obligation d'aliment à l'égard d'un ascendant, ils s'abstiennent volontairement de remplir les formalités prévues par la législation sociale et privent ainsi leur ascendant des avantages auxquels celui-ci pouvait prétendre.

Articles 12 à 14

Les articles modifiés punissent les auteurs d'homicide et des lésions corporelles volontaires à l'encontre des personnes vulnérables des mêmes peines que celles prévues pour les mêmes infractions à l'encontre de mineurs.

of verkrachting gepleegd op een persoon die ten gevolge van zwangerschap, ziekte, onvolwaardigheid dan wel een lichamenlijk of geestelijk gebrek bijzonder kwetsbaar is, gestraft met opsluiting van tien tot vijftien jaar. De terminologie die in het artikel wordt gehanteerd, wordt licht aangepast. Artikel 376 beoogt voortaan elke persoon wiens kwetsbare situatie vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamenlijk of geestelijk gebrek duidelijk is of bekend is bij de dader van de feiten.

Artikel 9

Er is sprake van verzwarende omstandigheid wanneer de aanranding van de eerbaarheid of de verkrachting gepleegd is door een bloedverwant in de rechte nederdalende lijn of in de zijlijn of door personen aan wie de zorg voor de kwetsbare persoon is toevertrouwd (geneesheer, officier van gezondheid, enz.).

Artikel 10

Artikel 378 van het Strafwetboek wordt aangevuld om de rechtbanken in staat te stellen de veroordeelde die schuldig is bevonden aan aanranding van de eerbaarheid of verkrachting van een kwetsbaar persoon, te verbieden een beheers- of bestuursactiviteit uit te oefenen in een structuur voor gemeenschappelijk verblijf. De bedoeling is te vermijden dat veroordeelden opnieuw een al dan niet winstgevende activiteit kunnen uitoefenen waardoor zij met hun slachtoffer in contact komen. Men wil verhinderen dat veroordeelden hun medewerking verlenen of rechtstreeks of onrechtstreeks beslissingen nemen in die welbepaalde activiteitssector.

Artikel 11

De voorgestelde bepaling legt de bloedverwanten in de nederdalende lijn de straffen op die zijn vastgesteld voor familieoverlating, wanneer zij die veroordeeld zijn om een uitkering tot onderhoud te betalen aan een bloedverwant in de opgaande lijn, zich vrijwillig ervan onthouden de door de sociale wetgeving voorgeschreven formaliteiten te vervullen en hun bloedverwant in de opgaande lijn aldus beroven van de voordelen waarop deze aanspraak kon maken.

Artikelen 12 tot 14

De gewijzigde artikelen leggen aan de daders van opzettelijk doden van of opzettelijk toebrengen van lichamenlijk letsel aan kwetsbare personen dezelfde straffen op als die welke gelden voor dezelfde misdrijven jegens minderjarigen.

Article 15

La disposition proposée punit la personne qui se rend coupable de non-assistance à personne en danger envers une personne en situation de vulnérabilité, des mêmes peines que celles prévues pour la même infraction commise envers des mineurs.

Cette adaptation doit permettre indirectement de sanctionner toute personne qui, ayant connaissance d'une situation d'abandon, de mauvais traitements ou de privations impliquant un mineur ou une personne vulnérable au sens de la loi, n'en aura pas avisé les autorités judiciaires ou administratives compétentes, sans préjudice de l'application éventuelle des articles 458 et 458*bis* du Code pénal.

Il faut mentionner, à cet égard, l'article 434-3 du Code pénal français, lequel punit de trois ans d'emprisonnement et de 300 000 francs français d'amende le fait pour quiconque, ayant eu connaissance de privations, de mauvais traitements ou d'atteintes sexuelles infligées à un mineur de quinze ans ou à une personne qui n'est pas en mesure de se protéger en raison de son âge, d'une maladie, d'une infirmité, d'une déficience physique ou psychique ou d'un état de grossesse, de ne pas en informer les autorités judiciaires ou administratives. Sont exceptées de cette disposition les personnes tenues au secret dans les conditions prévues à l'articles 226-13 du Code pénal français.

Articles 16 à 22

Des situations concrètes sont rapportées où les personnes âgées sont victimes d'une série de négligences: des personnes sont laissées sans nourriture ou sans boisson pendant plusieurs jours, ou dans un local maintenu froid, humide ou, au contraire, surchauffé et dépourvu de fenêtre; des personnes à qui le plateau n'est pas retiré tant que tout n'est pas mangé, des personnes auxquelles on sert des aliments insuffisamment cuits ou de mauvais goût, voire une nourriture avariée; des personnes que l'on force à manger des aliments qu'elles se refusent à manger en raison d'un interdit religieux ou d'une habitude sociale.

On peut aussi mentionner des cas où des personnes âgées sont privées de médicaments, de soins, d'hygiène quotidienne ou que l'on «assomme» de neuroleptiques, ou de somnifères, non justifiés médicalement, entraînant des confusions, des troubles de la mémoire, des désorientations dans l'espace et le temps, des négligences de soi, de l'agitation, de la somnolence.

Les auteurs peuvent être les membres de la famille ou toute personne en charge de la personne âgée. Ils

Artikel 15

De voorgestelde bepaling legt aan de persoon die zich schuldig maakt aan het niet verlenen van bijstand aan een kwetsbaar persoon in gevaar, dezelfde straffen op als die welke gelden voor hetzelfde misdrijf jegens minderjarigen.

Die aanpassing moet het onrechtstreeks mogelijk maken elke persoon te straffen die weet heeft van een toestand van verlating, van mishandeling of onthouding waarbij een minderjarige of een kwetsbaar persoon in de zin van de wet is betrokken, en die de bevoegde gerechtelijke of administratieve overheden daarvan niet op de hoogte heeft gebracht, onverminderd de eventuele toepassing van de artikelen 458 en 458*bis* van het Strafwetboek.

In dat verband moet artikel 434-3 van het Franse Strafwetboek worden vermeld dat een gevangenisstraf oplegt van drie jaar en een boete van 300 000 Franse frank per feit aan iedere persoon die weet had van onthoudingen, mishandelingen of seksuele misdrijven ten aanzien van een minderjarige tot 15 jaar of ten aanzien van een persoon die vanwege leeftijd, ziekte, een onvolwaardigheid dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek niet in staat is om zichzelf te beschermen, en de gerechtelijke of administratieve overheden daarvan niet op de hoogte heeft gebracht. Personen die tot eenzame opsluiting zijn veroordeeld onder de voorwaarden die zijn opgenomen in het artikel 226-13 van het Franse Strafwetboek, vormen een uitzondering op die bepaling.

Artikelen 16 tot 22

Er zijn concrete situaties bekend waarin bejaarden het slachtoffer zijn van een reeks nalatigheden: personen die verscheidene dagen zonder voedsel of drank worden achtergelaten in een kille, vochtige kamer of in een oververwarmde kamer zonder venster; personen van wie de schotel niet wordt opgehaald zolang niet alles is opgegeten; personen die onvoldoende gekookt, slecht smakend of zelfs bedorven voedsel voorgeschoteld krijgen; personen die onder dwang voedsel tot zich nemen terwijl zij weigeren te eten omdat hun religie of een sociaal gebruik hun dat verbiedt.

Er zijn ook gevallen van bejaarden die geneesmiddelen, verzorging, dagelijkse hygiëne onthouden worden of die «murw» worden gemaakt door medisch onverantwoorde neuroleptica of slaapmiddelen die leiden tot verwarring, geheugenstoornissen, desoriëntatie in de tijd en in de ruimte, zelfverwaarlozing, opgewondenheid en slaperigheid.

De daders kunnen familieleden zijn of iedere persoon die de zorg voor de bejaarde op zich heeft

laissent de telles situations s'instaurer par souci d'économie parfois, ou pour préserver leur tranquillité.

L'article 423 du Code pénal punit celui qui délaisse une personne incapable des mêmes peines que celles prévues pour le même fait commis à l'encontre d'un mineur.

Les articles 16 et 17 proposés visent à remplacer la notion de personne incapable par la notion plus large de personne vulnérable, c'est-à-dire toute personne hors d'état de se protéger elle-même en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale.

L'article 424 du Code pénal punit celui qui abandonne un mineur dans le besoin.

L'article 18 proposé vise à punir de la même manière les descendants en ligne directe ou collatérale qui abandonnent leur père, mère, adoptant ou autre ascendant dans le besoin.

Les articles 425 et 426 du Code pénal punissent des mêmes peines celui qui se rend coupable de privations d'aliments ou de soins à l'égard de mineurs ou de personnes incapables.

Les articles 19 à 21 proposés visent à remplacer la notion de personne incapable par la notion plus large de personne vulnérable, c'est-à-dire toute personne hors d'état de se protéger elle-même en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale.

L'article 427 du Code pénal institue une peine aggravée lorsque la victime du délaissement, de l'abandon, de la privation de soins ou d'aliments est le père, la mère, l'adoptant ou un autre ascendant.

L'article 22 proposé prévoit en outre que, dans ces cas, la peine d'interdiction pourra être prononcée par le juge.

Articles 23 à 26

Ces articles visent à punir celui qui se rend coupable d'enlèvement ou de recel d'une personne vulnérable des mêmes peines que celles prévues par les articles 428 à 430 du Code pénal pour les mêmes faits commis à l'encontre de mineurs.

Ces dispositions visent à attirer l'attention sur le phénomène des placements forcés suite à, par exemple, une hospitalisation ou un ennui de santé. Ces placements entraînent une modification radicale du cadre de vie des personnes âgées et peuvent avoir des conséquences irréversibles pour ces personnes surtout lorsqu'ils s'accompagnent de la vente de leur maison,

genomen. Zij laten het soms zover komen uit zuinigheid of om hun eigen rust te vrijwaren.

Artikel 423 van het Strafwetboek straft hem die een persoon verlaat, die niet in staat is om zichzelf te beschermen, met dezelfde straffen als hetzelfde feit gepleegd op een minderjarige.

De voorgestelde artikelen 16 en 17 strekken ertoe het begrip onbekwame te vervangen door het ruimere begrip kwetsbaar persoon, dit wil zeggen elke persoon die niet in staat is zichzelf te beschermen vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap of een lichamelijke of geestelijke gebrek.

Artikel 424 van het Strafwetboek straft hem die een minderjarige in behoeftige toestand achterlaat.

Het voorgestelde artikel 18 strekt ertoe de bloedverwanten in de rechte nederdalende lijn of in de zijlijn te straffen die hun vader, moeder, adoptant of andere bloedverwant in de opgaande lijn in behoeftige toestand achterlaten.

De artikelen 425 en 426 van het Strafwetboek leggen dezelfde straffen op aan hem die zich schuldig maakt aan het onthouden van voedsel of verzorging aan een minderjarige of een onbekwame.

De voorgestelde artikelen 19 tot 21 strekken ertoe het begrip onbekwame te vervangen door het ruimere begrip kwetsbaar persoon, dit wil zeggen elke persoon die niet in staat is zichzelf te beschermen vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap of een lichamelijke of geestelijke gebrek.

Artikel 427 van het Strafwetboek legt een zwaardere straf op wanneer het slachtoffer van de verlaten, van de achterlating, van het onthouden van verzorging of voedsel de vader, de moeder, de adoptant of een andere bloedverwant in de opgaande lijn is.

Volgens het voorgestelde artikel 22 kan de rechter bovendien in die gevallen de ontzetting uitspreken.

Artikelen 23 tot 26

Deze artikelen strekken ertoe hem die zich schuldig maakt aan ontvoering of verberging van een kwetsbaar persoon dezelfde straffen op te leggen als die waarin de artikelen 428 tot 430 van het Strafwetboek voorzien wegens dezelfde feiten gepleegd op minderjarigen.

Deze bepalingen strekken ertoe de aandacht te vestigen op het verschijnsel van de gedwongen plaatsingen bijvoorbeeld na een ziekenhuisopname of bij een gezondheidsprobleem. Dergelijke plaatsingen schudden de leefwereld van de bejaarden grondig door elkaar en kunnen onomkeerbare gevolgen voor die personen hebben, vooral indien ze gepaard gaan

de leurs meubles et entraînent la perte des habitudes de vie autonome et de relations sociales.

Article 27

Cet article insère un nouvel article 438*bis* dans le Code pénal qui prévoit l'application des circonstances aggravantes lorsque l'arrestation ou la détention illégale et arbitraire concerne un mineur ou une personne vulnérable au sens de la présente loi.

Article 28

La modification proposée vise à permettre que le délit de harcèlement soit poursuivi non seulement sur la plainte de la personne qui se prétend harcelée, mais aussi sans dépôt de plainte, par l'intermédiaire d'associations compétentes (voir *infra* article 39).

Article 29

Cet article supprime l'article 462 du Code pénal qui ne prévoit que des réparations civiles et non pénales lorsque le vol ou l'extorsion a été commis par un membre d'une famille à l'égard d'un autre membre de la famille, notamment «par les descendants au préjudice de leurs ascendants».

Cette suppression vise à permettre d'engager des poursuites pénales lorsque ces infractions sont commises au sein de la famille.

En ce qui concerne les personnes âgées, il faut savoir qu'une part importante des buts ou des mobiles de comportements significatifs d'abandon ou de maltraitance intrafamiliale vise, en effet, le patrimoine des personnes âgées.

Article 30

La peine de confiscation spéciale pourra être prononcée en cas de vols ou d'extorsions.

Article 31

L'article 492 du Code pénal est supprimé. Cette suppression vise à permettre d'engager des poursuites pénales même lorsque l'abus de confiance a lieu au sein de la famille (voir commentaire sous l'article 29).

Article 32

Le texte proposé vise à protéger, outre les mineurs comme le prévoit l'article 493 du Code pénal, les

met de verkoop van hun woning, hun meubilair. Ze leiden verder tot het verlies van hun autonome leefgewoonten en sociale contacten.

Artikel 27

Bij dit artikel wordt in het Strafwetboek een nieuw artikel 438*bis* ingevoegd dat voorziet in de toepassing van verzwarende omstandigheden in geval van aanhouding of wederrechtelijke en willekeurige vrijheidsberoving van een minderjarige of een kwetsbaar persoon in de zin van deze wet.

Artikel 28

Met de voorgestelde wijziging wordt het mogelijk het misdrijf van belaging te vervolgen na een klacht niet alleen van de persoon die beweert het slachtoffer te zijn van belaging, maar ook van de bevoegde verenigingen (zie *infra* artikel 39).

Artikel 29

Dit artikel beoogt de schrapping van artikel 462 van het Strafwetboek dat slechts voorziet in burgerrechtelijke en niet in strafrechtelijke vergoedingen wanneer de diefstal of de afpersing is gepleegd door een familielid ten aanzien van een ander familielid, inzonderheid «door afstammelingen ten nadele van hun bloedverwanten in de opgaande lijn».

Door die schrapping kan een strafrechtelijke vervolging worden ingesteld wanneer die misdrijven binnen de familie worden gepleegd.

Met betrekking tot de bejaarden moet worden opgemerkt dat de bedoelingen of de drijfveren voor de gedragingen die kenmerkend zijn voor verlaten of mishandeling binnen de familie, immers in aanzienlijke mate ingegeven worden door het vermogen van de bejaarden.

Artikel 30

De bijzondere verbeurdverklaring zal als straf kunnen worden uitgesproken in geval van diefstal of afpersing.

Artikel 31

Artile 492 van het Strafwetboek wordt geschrapt. Door die schrapping wordt het mogelijk een strafvervolging in te stellen zelfs indien het misbruik van vertrouwen heeft plaatsgevonden binnen de familie (zie bespreking van artikel 29).

Artikel 32

Met de voorgestelde tekst worden naast de minderjarigen, zoals bepaald in artikel 493 van het Strafwet-

personnes vulnérables contre les escroqueries qui seraient susceptibles d'être montées contre elles. Un certain nombre de personnes, particulièrement les personnes âgées, peuvent être entraînées dans un lien contractuel privé, sans y consentir en pleine connaissance de cause.

Cette modification rejoint les protections existantes en matière civile relatives aux ventes par correspondance, aux ventes de porte-à-porte. Elle vise à prévenir des situations où des représentants de commerce abusent de la situation de faiblesse dans laquelle se trouvent certaines personnes âgées pour leur vendre, par exemple, des produits pour traiter des parquets, inexistants dans la maison, ou des encyclopédies en 50 volumes, alors qu'elles ont perdu l'acuité visuelle nécessaire pour lire pareil ouvrage ou tout intérêt pour la lecture.

Article 33

Cet article vise à supprimer l'article 504 du Code pénal afin de permettre les poursuites pénales même lorsque l'escroquerie ou la tromperie a été commise au sein de la famille (voir commentaire de l'article 29).

Article 34

Cet article modifie l'article 47*bis* du Code d'instruction criminelle afin que le procès-verbal d'audition contienne une mention particulière lorsque les victimes sont dans une situation particulière de vulnérabilité au sens de la loi (article 47*bis*, point 3).

Le même article 47*bis* est complété par un point 6 précisant que la mention de la situation particulière de vulnérabilité est faite sur la couverture du dossier. Cela signifie, par exemple, que l'indication de l'âge dans les procès-verbaux et sur le dossier constitue un signal pour marquer, sinon la priorité de ce dossier, du moins la nécessité de diligenter les actes ultérieurs sans tarder en raison de l'âge de la victime.

Une telle insertion est également utile comme outil de recherche en matière de politique criminelle et sur le plan académique.

Articles 35 et 36

Ces dispositions prévoient la possibilité pour la personne vulnérable au sens de la présente loi, victime ou témoin de certains faits visés au Code pénal, de se faire accompagner par la personne majeure de son choix lors de toute audition effectuée par l'autorité

boek, de kwetsbare personen beschermd tegen mogelijke vormen van oplichting jegens hen. Een aantal personen, meer bepaald de bejaarden, kunnen worden meegesleept in een contractuele privéverbinding zonder dat ze hun instemming hebben betuigd in het volle besef van de zaak.

Die wijziging wordt toegevoegd aan de bestaande beschermingsmaatregelen in burgerrechtelijke zaken zoals de postorderverkoop of de huis-aan-huisverkoop. Die wijziging moet toestanden voorkomen waarin handelsvertegenwoordigers misbruik maken van de zwakke situatie van sommige bejaarden om hun bijvoorbeeld producten te verkopen voor de behandeling van parketvloeren die niet eens in het huis aanwezig zijn, of vijftigdelige encyclopedieën terwijl zij niet langer beschikken over de gezichtsscherpte die vereist is voor de lectuur van een dergelijk werk, of elke leesinteresse reeds verloren hebben.

Artikel 33

Dit artikel beoogt de schrapping van artikel 504 van het Strafwetboek, zodat strafvervolging mogelijk wordt zelfs indien de oplichting of bedriegerij gepleegd is binnen de familie (zie bespreking van artikel 29).

Artikel 34

Dit artikel brengt een wijziging aan in artikel 47*bis* van het Wetboek van strafvordering, zodat het proces-verbaal van verhoor een bijzondere vermelding zou bevatten wanneer de slachtoffers zich in een bijzondere kwetsbare situatie bevinden in de zin van de wet (artikel 47*bis*, punt 3).

Datzelfde artikel 47*bis* wordt aangevuld met een punt 6 waarin gepreciseerd wordt dat op de omslag van het dossier vermeld wordt dat het om een kwetsbare persoon gaat. Dit betekent bijvoorbeeld dat de vermelding van de leeftijd in het proces-verbaal en op het dossier een aanduiding is dat daarom niet de voorrang moet worden verleend aan dat dossier, maar dat op zijn minst de latere handelingen, gezien de leeftijd van het slachtoffer, zonder verwijl en versneld moeten worden gesteld.

Een dergelijke vermelding is ook nuttig als onderzoeksinstrument in het kader van het strafbeleid en op academisch vlak.

Artikelen 35 en 36

Die bepalingen voorzien in de mogelijkheid voor de kwetsbare persoon in de zin van deze wet, die slachtoffer of getuige is van bepaalde feiten die in het Strafwetboek worden beoogd, om zich te laten begeleiden door een zelfgekozen meerderjarige tijdens elk

judiciaire, sauf décision contraire motivée prise à l'égard de cette personne par le ministère public ou le magistrat instructeur dans l'intérêt de la personne vulnérable ou de la manifestation de la vérité.

Cette disposition est calquée sur celle prévue en ce qui concerne les mineurs d'âge par l'article 91*bis* du Code pénal.

Les faits pouvant donner lieu à l'application de cette disposition sont ceux visés

- au chapitre II du titre II (exercice du culte),
- à la section Ier du chapitre IV du titre III (faux en écriture),
- au chapitre III du titre IV (détournement, concussion),
- au chapitre VII*bis* du titre V (secret des communications privées),
- au chapitre II du titre VI (menaces d'attentats),
- au titre VI*bis* (prise d'otages),
- au chapitre V (attentat à la pudeur, viol) et IX (abandon de famille) du titre VII,
- aux chapitres Ier (homicide et lésions corporelles volontaires) et II (homicide et lésions corporelles involontaires), aux sections I à IV du chapitre III (délaissement, abandon, enlèvement et recel) et aux chapitres IV (arrestation ou détention arbitraire) et IV*bis* (harcèlement) du titre VIII,
- aux sections Ier et II du chapitre Ier (vols et extorsions) et aux sections 2 et 3 du chapitre II du titre IX (abus de confiance, escroquerie et tromperie)

du livre II du Code pénal.

En ce qui concerne les personnes âgées, cette possibilité serait un moyen de rompre de manière positive l'isolement dans lequel elles peuvent se trouver et de les rassurer dans un contexte judiciaire qui peut leur paraître impressionnant soit parce qu'il a trop changé, soit parce qu'elles en ignorent le fonctionnement.

Il peut aussi être procédé à un enregistrement audiovisuel de l'audition de la personne vulnérable, victime ou témoin des faits visés ci-avant. Il faut en effet tenir compte notamment de la réticence de la personne âgée à dénoncer un proche qui se rend coupable de maltraitance à son égard.

verhoor door de gerechtelijke overheid, behoudens andersluidende gemotiveerde beslissing ten aanzien van die persoon vanwege het openbaar ministerie of de onderzoeksmagistraat in het belang van de kwetsbare persoon of van de waarheid.

Die bepaling is een kopie van die waarin bij artikel 91*bis* van het Strafwetboek is voorzien met betrekking tot de minderjarigen.

De feiten die aanleiding kunnen geven tot de toepassing van die bepaling, zijn die welke beoogd worden in

- hoofdstuk II van titel II (uitoefening van de erediensten),
- afdeling I van hoofdstuk IV van titel III (valsheid in geschriften),
- in hoofdstuk III van titel IV (verduistering, knevelarij),
- in hoofdstuk VII*bis* van titel V (geheim van privécommunicatie),
- in hoofdstuk II van titel VI (bedreigingen met een aanslag),
- in titel VI*bis* (het nemen van gijzelaars),
- in hoofdstuk V (aanranding van de eerbaarheid, verkrachting) en IX (verlating van familie) van titel VII,
- in de hoofdstukken I (opzettelijk doden en opzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel) en II (onopzettelijk doden en onopzettelijk toebrengen van lichamelijk letsel), in de afdelingen I tot IV van hoofdstuk III (verlating, achterlating, ontvoering en verberging) en in de hoofdstukken IV (aanhouding of willekeurige vrijheidsberoving) en IV*bis* (belaging) van titel VIII,
- in de afdelingen I en II van hoofdstuk I (diefstal en afpersing) en in de afdelingen II en III van hoofdstuk II van titel IX (misbruik van vertrouwen, oplichting en bedriegerij)

van boek II van het Strafwetboek.

Die mogelijkheid zou een middel zijn om op een positieve manier de eventuele afzondering van bejaarden te doorbreken, en ze gerust te stellen binnen een gerechtelijke context die hun overweldigend kan toeschijnen ofwel omdat die te veel gewijzigd is, ofwel omdat zij de werking ervan niet kennen.

Er kan ook een audiovisuele opname worden gemaakt van het verhoor van de kwetsbare persoon die slachtoffer of getuige is van de voormelde feiten. Er moet immers ook rekening mee worden gehouden dat de bejaarde aarzelt om een verwante die zich schuldig maakt aan mishandeling tegen zijn persoon, aan te klagen.

Article 37

Cet article tend à insérer un contrôle régulier par la chambre des mises en accusation des instructions concernant toute personne vulnérable en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale. Il faut particulièrement tenir compte du grand âge de certaines personnes qui, à défaut d'un règlement prompt de leur litige, risquent d'être décédées au moment où l'information ou l'instruction se terminent.

Article 38

En matière de maltraitance des personnes âgées, des études montrent que la médiation pénale, introduite par la loi du 10 février 1994 insérant un article 216ter dans le Code d'instruction criminelle, est souvent plus adéquate pour la personne maltraitée. La procédure de médiation présente les avantages de :

- faciliter le dialogue entre le maltraitant et le maltraité,
- susciter la réparation civile du dommage,
- soigner le maltraitant,
- bénéficier du suivi d'un assistant de médiation.

Cependant, selon l'article 216ter, la décision d'y recourir est laissée à l'appréciation du procureur du Roi.

La présente disposition vise à rendre obligatoires la convocation par le procureur du Roi de l'auteur et de la victime aux fins d'être entendus ainsi que l'organisation d'une médiation.

Dans ce cadre, le procureur du Roi peut, conformément à l'article 216ter, après avoir fait procéder à une enquête sociale par le Service des maisons de justice, inviter l'auteur de l'infraction à exécuter des travaux d'intérêt général, par exemple, dans les maisons de repos ou dans des associations fournissant des prestations de services aux personnes âgées ou handicapées.

Article 39

Cette disposition, qui existe déjà dans le cadre limité de la loi du 24 novembre 1997 visant à combattre la violence au sein du couple (*Moniteur belge*, 6 février 1998, article 7), tend à rendre possible l'action en justice d'associations prenant en charge, parfois depuis longtemps, la prévention, le conseil et la résolution de conflits au sein de la famille ou d'in-

Artikel 37

Dit artikel beoogt de invoering van een regelmatig toezicht door de kamer van inbeschuldigingstelling op de gerechtelijke onderzoeken die betrekking hebben op iedere persoon die zich vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek in een kwetsbare situatie bevindt. Er moet meer bepaald rekening worden gehouden met de hoge leeftijd van mensen die wanneer er niet snel een regeling van hun geschil komt, al overleden kunnen zijn op het ogenblik dat het opsporingsonderzoek of het gerechtelijk onderzoek afgesloten worden.

Artikel 38

In verband met de mishandeling van bejaarden tonen studies aan dat de bemiddeling in strafzaken die is ingevoerd bij de wet van 10 februari 1994 die een artikel 216ter invoegt in het Wetboek van strafvordering, dikwijls beter is voor de mishandelde persoon. De bemiddelingsprocedure biedt het voordeel dat

- de dialoog tussen de dader van de mishandelingen en de mishandelde persoon vlotter verloopt,
- de burgerrechtelijke vergoeding van de schade ter sprake kan worden gebracht,
- de dader van de mishandelingen een behandeling krijgt,
- een bemiddelingsassistent instaat voor de follow-up.

Krachtens artikel 216ter wordt de beslissing om op die bemiddelingsprocedure een beroep te doen, echter overgelaten aan de procureur des Konings.

Deze bepaling stelt dat de oproeping van de dader en het slachtoffer, opdat ze gehoord kunnen worden, en de organisatie van de bemiddeling verplicht door de procureur des Konings georganiseerd moeten worden.

In die context kan de procureur des Konings krachtens artikel 216ter de dader van het misdrijf oproepen tot de uitvoering van een dienstverlening, bij voorbeeld in rusthuizen of in verenigingen voor bejaarden of gehandicapten, na een maatschappelijk onderzoek door de Dienst Justitiehuisen.

Artikel 39

Deze bepaling, die al bestaat in het beperkte kader van de wet van 24 november 1997 strekkende om het geweld tussen partners tegen te gaan (*Belgisch Staatsblad*, 6 februari 1998, artikel 7), maakt het instellen van een rechtsvordering mogelijk door verenigingen die soms sinds geruime tijd actief zijn op het vlak van preventie, advies en het oplossen van conflicten in de

stitutions d'hébergement, dans des cas de maltraitance dont elles auraient connaissance et qui feraient l'objet des qualifications pénales visées par la présente loi.

Cette disposition semble indispensable dans la mesure où, par crainte de représailles, les personnes en situation de vulnérabilité notamment en raison de leur âge, renoncent souvent à dénoncer les maltraitements ou les violences dont elles sont victimes sur leur personne ou leurs biens, de crainte d'être définitivement abandonnées ou dépouillées.

Clotilde NYSENS.

*
* *

PROPOSITION DE LOI

CHAPITRE Ier

Disposition générale

Article 1er

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

CHAPITRE II

Modifications du Code pénal

Art. 2

Dans l'article 43bis, alinéa 3, du Code pénal, inséré par la loi du 17 juillet 1990, les mots «ou à la personne lésée» sont insérés entre les mots «à la partie civile» et les mots «elles lui seront restituées», ainsi qu'entre les mots «à la partie civile» et les mots «ou parce qu'elles constituent l'équivalent».

Art. 3

L'article 142 du même code, modifié par la loi du 26 juin 2000, est complété par l'alinéa suivant:

«L'emprisonnement sera de quinze jours à six mois et l'amende de vingt-six EUR à cinq cents EUR si l'infraction a été commise au préjudice d'une personne dont la situation de vulnérabilité en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une

famille ou in verblijfsinstellingen, daar waar sprake is van mishandelingen waarvan zij weet zouden hebben en die beantwoorden aan de strafbeschrijvingen bedoeld bij deze wet.

Deze bepaling is blijkbaar noodzakelijk voor zover personen die zich meer bepaald vanwege hun leeftijd in een kwetsbare situatie bevinden, vaak uit vrees voor represailles geen aanklacht indienen wegens mishandelingen of geweldplegingen jegens hun persoon of bezit, omdat ze bevreesd zijn definitief achtergelaten of beroofd te worden.

*
* *

WETSVOORSTEL

HOOFDSTUK I

Algemene bepaling

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

HOOFDSTUK II

Wijzigingen in het Strafwetboek

Art. 2

In artikel 43bis, derde lid, van het Strafwetboek, ingevoegd bij de wet van 17 juli 1990, worden de woorden «of de benadeelde partij» ingevoegd tussen de woorden «aan de burgerlijke partij» en de woorden «toebehoren, zullen zij aan haar worden teruggegeven», alsook tussen de woorden «aan de burgerlijke partij» en de woorden «of omdat zij het equivalent vormen».

Art. 3

Het bij de wet van 26 juni 2000 gewijzigde artikel 142 van hetzelfde wetboek wordt aangevuld met het volgende lid:

«De gevangenisstraf is vijftien dagen tot zes maanden en de geldboete bedraagt zesentwintig euro tot vijfhonderd euro indien het misdrijf gepleegd is ten nadele van een persoon wiens kwetsbare situatie vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een

déficience physique ou mentale est apparente ou connue de l'auteur des faits.»

Art. 4

Un article 195*bis* rédigé comme suit, est inséré dans le même code :

«Art. 195*bis*. — Si l'infraction visée aux articles 194 et 195 a été commise au préjudice d'une personne dont la situation de vulnérabilité en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale est apparente ou connue de l'auteur des faits, ce dernier pourra en outre être condamné à l'interdiction du droit de remplir des fonctions, emplois ou offices publics, conformément à l'article 33.»

Art. 5

Un article 245*bis* rédigé comme suit, est inséré dans le livre II, titre IV, chapitre III, du même code :

«Art. 245*bis*. — Lorsque les infractions visées au présent chapitre ont été commises au préjudice d'une personne dont la situation de vulnérabilité en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale est apparente ou connue de l'auteur des faits, la peine visée à l'article 42 pourra être appliquée.»

Art. 6

L'article 330*bis* du même code, abrogé par la loi du 4 juillet 1972, est rétabli dans la rédaction suivante :

«Art. 330*bis*. — Dans les cas prévus aux articles 327 à 330 constitue une circonstance aggravante le fait d'exercer des menaces d'attentat ou d'émettre de fausses informations relatives à un attentat, au préjudice de toute personne dont la situation de vulnérabilité en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale est apparente ou connue de l'auteur des faits.»

Art. 7

L'article 347*bis*, § 2, alinéa 2, du même code, inséré par la loi du 2 juillet 1975, remplacé par la loi du 28 novembre 2000 et modifié par la loi du 14 juin 2002, est remplacé par l'alinéa suivant :

«La peine sera la réclusion à perpétuité si la personne prise comme otage est un mineur ou une personne dont la situation de vulnérabilité en raison

lichamelijk of geestelijk gebrek duidelijk is of bekend is bij de dader van de feiten.»

Art. 4

In hetzelfde wetboek wordt een artikel 195*bis* ingevoegd, luidende :

«Art. 195*bis*. — Indien het misdrijf bedoeld in de artikelen 194 en 195 gepleegd is ten nadele van een persoon wiens kwetsbare situatie vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek duidelijk is of bekend is bij de dader van de feiten, kan deze laatste daarenboven worden veroordeeld tot ontzetting van het recht om openbare ambten, bedieningen of betrekkingen te vervullen overeenkomstig artikel 33.»

Art. 5

In boek II, titel IV, hoofdstuk III, van hetzelfde wetboek wordt een artikel 245*bis* ingevoegd, luidende :

«Art. 245*bis*. — Wanneer de misdrijven bedoeld in dit hoofdstuk gepleegd zijn ten nadele van een persoon wiens kwetsbare situatie vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek duidelijk is of bekend is bij de dader van de feiten, kan de in artikel 42 bepaalde straf worden toegepast.»

Art. 6

Artikel 330*bis* van hetzelfde wetboek, opgeheven bij de wet van 4 juli 1972, wordt opnieuw opgenomen in de volgende lezing :

«Art. 330*bis*. — In de gevallen bepaald in de artikelen 327 tot 330 is een verzwarende omstandigheid het uiten van bedreigingen met een aanslag of het geven van valse inlichtingen betreffende een aanslag ten nadele van elkeen wiens kwetsbare situatie vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek duidelijk is of bekend is bij de dader van de feiten.»

Art. 7

Artikel 347*bis*, § 2, tweede lid, van hetzelfde wetboek, ingevoegd bij de wet van 2 juli 1975, vervangen bij de wet van 28 november 2000 en gewijzigd bij de wet van 14 juni 2002, wordt vervangen door het volgende lid :

«De straf is levenslange opsluiting indien de gijzelaar een minderjarige is of een persoon wiens kwetsbare situatie vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap

de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale est apparente ou connue de l'auteur des faits.»

Art. 8

L'article 376, alinéa 3, du même code, remplacé par la loi du 4 juillet 1989 et modifié par les lois du 28 novembre 2000 et du 14 juin 2002, est remplacé par l'alinéa suivant :

«Si le viol ou l'attentat à la pudeur a été commis soit sur une personne dont la situation de vulnérabilité en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale est apparente ou connue de l'auteur des faits, soit sous la menace d'une arme ou d'un objet qui y ressemble, le coupable sera puni de la réclusion de dix à quinze ans.»

Art. 9

L'article 377, alinéa 1er, du même code, remplacé par la loi du 4 juillet 1989 et modifié par la loi du 28 novembre 2000, est remplacé par l'alinéa suivant :

«Art. 377. — Si le coupable est l'ascendant ou l'adoptant de la victime ou un descendant, en ligne directe ou collatérale; s'il est de ceux qui ont autorité sur elle; s'il a abusé de l'autorité ou des facilités que lui confèrent ses fonctions; s'il est médecin, chirurgien, accoucheur ou officier de santé et que l'enfant ou toute autre personne vulnérable visée à l'article 376, alinéa 3, fut confié à ses soins; ou si, dans le cas des articles 373, 375 et 376, le coupable, quel qu'il soit, a été aidé, volontairement ou par négligence dans l'exécution du crime ou du délit, par une ou plusieurs personnes, si le coupable est soit le frère ou la sœur de la victime mineure ou toute personne qui occupe une position similaire au sein de la famille, soit toute personne cohabitant habituellement ou occasionnellement avec elle et qui a autorité sur elle, les peines seront fixées comme suit:».

Art. 10

L'article 378 du même code, remplacé par la loi du 28 novembre 2000, est complété par les alinéas suivants :

«Les tribunaux pourront en outre interdire au condamné, à terme ou à titre perpétuel, d'exploiter directement ou indirectement, une maison de repos, un home, une seigneurie, ou toute structure d'hébergement collectif de personnes telles que visées à l'article 376, alinéa 3, ou de faire partie, comme

dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek duidelijk is of bekend is bij de dader van de feiten.»

Art. 8

Artikel 376, derde lid, van hetzelfde wetboek, vervangen bij de wet van 4 juli 1989 en gewijzigd bij de wetten van 28 november 2000 en van 14 juni 2002, wordt vervangen door het volgende lid :

«Indien de verkrachting of de aanranding van de eerbaarheid gepleegd is ofwel op een persoon wiens kwetsbare situatie vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek duidelijk is of bekend is bij de dader van de feiten, ofwel onder bedreiging van een wapen of een op een wapen gelijkend voorwerp, wordt de schuldige gestraft met opsluiting van tien tot vijftien jaar.»

Art. 9

Artikel 377, eerste lid, van hetzelfde wetboek, vervangen bij de wet van 4 juli 1989 en gewijzigd bij de wet van 28 november 2000, wordt vervangen als volgt :

«Art. 377. — Is de schuldige een bloedverwant in de opgaande lijn of de adoptant van het slachtoffer of een bloedverwant in de rechte nederdalende lijn of zijlijn; behoort hij tot degenen die over het slachtoffer gezag hebben; heeft hij misbruik gemaakt van het gezag of de faciliteiten die zijn functies hem verlenen; is hij geneesheer, heilkundige, verloskundige of officier van gezondheid aan wie het kind of ieder ander kwetsbaar persoon bedoeld in artikel 376, derde lid, ter verzorging was toevertrouwd; of is de schuldige, wie hij ook zij, in de gevallen van de artikelen 373, 375 en 376, vrijwillig of uit nalatigheid door een of meerdere personen geholpen in de uitvoering van de misdaad of het wanbedrijf; of is hij hetzij de broer of de zus van het minderjarige slachtoffer of ieder ander persoon die een soortgelijke positie heeft in het gezin, hetzij onverschillig welke persoon die gewoonlijk of occasioneel met het slachtoffer samenwoont en die over dat slachtoffer gezag heeft, dan worden de straffen bepaald als volgt:».

Art. 10

Artikel 378 van hetzelfde wetboek, vervangen bij de wet van 28 november 2000, wordt aangevuld met de volgende leden :

«De rechtbanken kunnen daarenboven de veroordeelde verbieden, tijdelijk of levenslang, rechtstreeks of onrechtstreeks een rusthuis, home, bejaardentehuis, of elke andere structuur voor gemeenschappelijk verblijf van personen als bedoeld in artikel 376, derde lid, uit te baten, of als vrijwilliger, contractueel

membre bénévole, membre du personnel statutaire ou contractuel ou comme membre des organes d'administration et de gestion, de toute institution ou association dont l'activité concerne à titre principal les personnes vulnérables telles que visées à l'article 376, alinéa 3.

L'application de cette interdiction se fera conformément à l'article 389.»

Art. 11

Dans l'article 391*bis* du même code, inséré par la loi du 14 janvier 1998, remplacé par la loi du 5 juillet 1963 et modifié par la loi du 31 mars 1987, l'alinéa suivant est inséré, entre les alinéas 4 et 5 :

«Les mêmes peines seront applicables à tout descendant en ligne directe ou collatérale qui, condamné à une obligation d'aliment, s'abstient volontairement de remplir les formalités prévues par la législation sociale et prive ainsi un ascendant des avantages auxquels il pouvait prétendre.»

Art. 12

Dans la phrase liminaire de l'article 405*bis* du même code, inséré par la loi du 28 novembre 2000, les mots «en raison de son état physique ou mental» sont remplacés par les mots «en raison de son âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale.»

Art. 13

Dans l'article 405*ter* du même code, inséré par la loi du 28 novembre 2000, les mots «en raison de son état physique ou mental» sont remplacés par les mots «en raison de son âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale» et les mots «l'incapable» sont remplacés par les mots «la personne vulnérable».

Art. 14

Dans l'article 410, alinéa 1er, du même code, remplacé par la loi du 28 novembre 2000, les mots «en ligne directe ou collatérale» sont insérés entre les mots «autres ascendants» et les mots «, le minimum».

of statutair personeelslid dan wel als lid van de bestuurs- en beheersorganen deel uit te maken van enige instelling of vereniging waarvan de hoofdactiviteit gericht is op de kwetsbare personen bedoeld in artikel 376, derde lid.

Het verbod wordt toegepast overeenkomstig artikel 389.»

Art. 11

In artikel 391*bis* van hetzelfde wetboek, ingevoegd bij de wet van 14 januari 1998, vervangen bij de wet van 5 juli 1963 en gewijzigd bij de wet van 31 maart 1987, wordt tussen het vierde en het vijfde lid het volgende lid ingevoegd:

«Dezelfde straffen zijn van toepassing op elke bloedverwant in de rechte nederdalende lijn of in de zijlijn die veroordeeld is tot onderhoudsplicht, en die zich vrijwillig ervan onthoudt de door de sociale wetgeving voorgeschreven formaliteiten te vervullen en aldus een bloedverwant in de opgaande lijn berooft van de voordelen waarop deze aanspraak kon maken.»

Art. 12

In de inleidende zin van artikel 405*bis* van hetzelfde wetboek, ingevoegd bij de wet van 28 november 2000, worden de woorden «uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand» vervangen door de woorden «die zich in een kwetsbare situatie bevindt vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamenlijk of geestelijk gebrek.»

Art. 13

In artikel 405*ter* van hetzelfde wetboek, ingevoegd bij de wet van 28 november 2000, worden de woorden «uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand» vervangen door de woorden «die zich in een kwetsbare situatie bevindt vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamenlijk of geestelijk gebrek», en worden de woorden «de onbekwame» vervangen door de woorden «de kwetsbare persoon».

Art. 14

In artikel 410, eerste lid, van hetzelfde wetboek, vervangen bij de wet van 28 november 2000, worden de woorden «in de opgaande lijn» vervangen door de woorden «andere bloedverwanten in de rechte opgaande lijn of in de zijlijn».

Art. 15

L'article 422bis, alinéa 3, inséré par la loi du 13 avril 1995, est complété comme suit :

«ou est une personne dont la situation de vulnérabilité en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale est apparente ou connue de l'auteur des faits.»

Art. 16

Dans l'intitulé du livre II, titre VIII, chapitre III, du même Code, remplacé par la loi du 28 novembre 2000, les mots «aux incapables» sont remplacés par les mots «aux personnes vulnérables» et dans l'intitulé de la section 1re du même chapitre, inséré par la loi du 28 novembre 2000, les mots «d'incapables» sont remplacés par les mots «de personnes vulnérables».

Art. 17

Dans l'article 423, § 1er, du même Code, remplacé par la loi du 28 novembre 2000, les mots «en raison de son état physique ou mental» sont remplacés par les mots «en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale».

Art. 18

Dans l'article 424 du même Code, remplacé par la loi du 28 novembre 2000, l'alinéa suivant est inséré entre les alinéas 2 et 3 :

«Les descendants en ligne directe ou collatérale qui abandonnent leur père, mère, adoptant ou autre ascendant dans le besoin, encore qu'il n'ait pas été laissé seul, qui refusent de le reprendre ou qui refusent de payer son entretien lorsqu'ils l'ont confié à un tiers ou qu'il a été confié à un tiers par décision judiciaire.»

Art. 19

Dans l'intitulé du livre II, titre VIII, chapitre III, section II, du même Code, inséré par la loi du 28 novembre 2000, les mots «des incapables» sont remplacés par les mots «des personnes vulnérables».

Art. 20

Dans l'article 425, § 1er, du même Code, remplacé par la loi du 28 novembre 2000, les mots «une

Art. 15

Artikel 422bis, derde lid, van hetzelfde wetboek, ingevoegd bij de wet van 13 april 1995, wordt aangevuld als volgt :

«of een persoon wiens kwetsbare situatie vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek duidelijk is of bekend is bij de dader van de feiten.»

Art. 16

In het opschrift van boek II, titel VIII, hoofdstuk III, van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 28 november 2000, worden de woorden «van onbekwamen» vervangen door de woorden «van kwetsbare personen», en in het opschrift van afdeling I van hetzelfde hoofdstuk, ingevoegd bij de wet van 28 november 2000, wordt het woord «onbekwamen» vervangen door de woorden «kwetsbare personen».

Art. 17

In artikel 423, § 1, van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 28 november 2000, worden de woorden «uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoeestand» vervangen door de woorden «die zich in een kwetsbare situatie bevindt vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek».

Art. 18

In artikel 424 van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 28 november 2000, wordt tussen het tweede en het derde lid het volgende lid ingevoegd :

«De bloedverwanten in de rechte nederdalende lijn of in de zijlijn die hun vader, moeder, adoptant of andere bloedverwant in de opgaande lijn in behoeftige toestand achterlaten, ook al wordt de persoon niet alleen gelaten, die weigeren hem weer bij zich te nemen en weigeren zijn onderhoud te betalen als zij hem aan een derde hebben toevertrouwd of als hij bij rechterlijke beslissing aan een derde is toevertrouwd.»

Art. 19

In het opschrift van boek II, titel VIII, hoofdstuk III, afdeling II, van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 28 november 2000, worden de woorden «aan onbekwamen» vervangen door de woorden «aan kwetsbare personen».

Art. 20

In artikel 425, § 1, van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 28 november 2000, worden de

personne qui, en raison de son état physique ou mental, n'était pas à même de pourvoir à son entretien» sont remplacés par les mots «une personne hors d'état de pourvoir à son entretien en raison de son âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale».

Art. 21

À l'article 426 du même Code, remplacé par la loi du 28 novembre 2000, sont apportées les modifications suivantes :

A) dans le § 1er, les mots «en raison de son état physique ou mental» sont remplacés par les mots «en raison de son âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale»;

B) dans le § 2, les mots «du mineur ou de la personne hors d'état de pourvoir à son entretien en raison de son état physique ou mental» sont remplacés par les mots «de la personne visée au § 1er».

Art. 22

L'article 427 du même Code, remplacé par la loi du 28 novembre 2000, est complété par l'alinéa suivant :

«La peine prévue à l'article 33 pourra, en outre, être appliquée.»

Art. 23

L'intitulé du livre II, titre VIII, chapitre III, section IV, du même Code, inséré par la loi du 28 novembre 2000, est complété comme suit :

«et de personnes vulnérables».

Art. 24

À l'article 428 du même Code, remplacé par la loi du 28 novembre 2000, sont apportées les modifications suivantes :

A) dans le § 2, les mots «ou toute personne dont la situation de vulnérabilité en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale est apparente ou connue de l'auteur des faits» sont insérés entre les mots «douze ans» et les mots «sera puni»;

B) dans le § 3, les mots «ou la personne enlevée visée au § 2» sont insérés entre les mots «le mineur enlevé» et les mots «a été soumis»;

woorden «een persoon die uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand niet in staat is om in zijn onderhoud te voorzien» vervangen door de woorden «een persoon die vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek niet in staat is om in zijn onderhoud te voorzien».

Art. 21

In artikel 426 van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 28 november 2000, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

A) in § 1, worden de woorden «uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand» vervangen door de woorden «die vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek»;

B) in § 2, worden de woorden «van de minderjarige of van de persoon die uit hoofde van zijn lichaams- of geestestoestand niet in staat is om in zijn onderhoud te voorzien» vervangen door de woorden «van de persoon bedoeld in § 1».

Art. 22

Het bij de wet van 28 november 2000 vervangen artikel 427 van hetzelfde Wetboek wordt aangevuld met het volgende lid :

«Daarenboven kan de in artikel 33 bepaalde straf worden toegepast.»

Art. 23

Het opschrift van boek II, titel VIII, hoofdstuk III, afdeling IV, van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 28 november 2000, wordt aangevuld als volgt :

«en van kwetsbare personen».

Art. 24

In artikel 428 van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 28 november 2000, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

A) in § 2, worden de woorden «of ieder persoon wiens kwetsbare situatie vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek duidelijk is of bekend is bij de dader van de feiten» ingevoegd tussen de woorden «heeft bereikt» en de woorden «ontvoert of doet ontvoeren»;

B) in § 3, worden de woorden «of de ontvoerde persoon als bedoeld in § 2» ingevoegd tussen de woorden «ontvoerde minderjarige» en de woorden «wordt onderworpen»;

C) dans le § 4, les mots «ou de la personne visée au § 2» sont insérés entre les mots «du mineur» et les mots «a causé».

Art. 25

Dans l'article 429 du même Code, remplacé par la loi du 28 novembre 2000, les mots «qu'il sait avoir été enlevé» sont remplacés par les mots «ou une personne vulnérable telle que visée à l'article 428, § 2, qu'il sait avoir été enlevé».

Art. 26

L'article 430 du même Code, remplacé par la loi du 28 novembre 2000, est complété comme suit :

«ou la personne vulnérable enlevée».

Art. 27

Un article 438*bis* rédigé comme suit, est inséré dans le même Code :

«Art. 438*bis*. Les circonstances aggravantes s'appliqueront si l'arrestation ou la détention illégale et arbitraire concerne un mineur d'âge ou une personne dont la situation de vulnérabilité en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale est apparente ou connue de l'auteur des faits.»

Art. 28

L'article 442*bis*, alinéa 2, du même Code inséré par la loi du 30 octobre 1998, est complété comme suit :

«sauf application de l'article 39 de la loi du ... relative à la protection pénale des personnes vulnérables».

Art. 29

L'article 462 du même Code est abrogé.

Art. 30

Un article 476*bis* rédigé comme suit, est inséré dans le livre II, titre IX, section II, du même Code :

«Art. 476*bis*. — La peine visée à l'article 42 pourra être appliquée aux personnes coupables des vols ou extorsions visés au présent chapitre.»

C) in § 4, worden de woorden «of de ontvoerde persoon als bedoeld in § 2» ingevoegd tussen de woorden «ontvoerde minderjarige» en de woorden «hetzij een ongeneeslijk lijkende ziekte».

Art. 25

In artikel 429 van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 28 november 2000, worden de woorden «van wie hij weet dat hij is ontvoerd» vervangen door de woorden «of een kwetsbaar persoon als bedoeld in artikel 428, § 2, van wie hij weet dat hij is ontvoerd».

Art. 26

Artikel 430 van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 28 november 2000, wordt aangevuld als volgt :

«of de ontvoerde kwetsbare persoon vrijwillig heeft teruggegeven».

Art. 27

In hetzelfde Wetboek wordt een artikel 438*bis* ingevoegd, luidende :

«Art. 438*bis*. Verzwarende omstandigheden zijn van toepassing wanneer de aanhouding of de wederrechtelijke en willekeurige vrijheidsberoving betrekking heeft op een minderjarige of op een persoon wiens kwetsbare situatie vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek duidelijk is of bekend is bij de dader van de feiten.»

Art. 28

Artikel 442*bis*, tweede lid, van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 30 oktober 1998, wordt aangevuld als volgt :

«behoudens toepassing van artikel 39 van de wet van ... betreffende de strafrechtelijke bescherming van kwetsbare personen».

Art. 29

Artikel 462 van hetzelfde Wetboek wordt opgeheven.

Art. 30

In boek II, titel IX, afdeling II, van hetzelfde Wetboek wordt een artikel 476*bis* ingevoegd, luidende :

«Art. 476*bis*. — De straf bepaald in artikel 42 kan worden toegepast op de personen die zich schuldig hebben gemaakt aan diefstal of afpersing bedoeld in dit hoofdstuk.»

Art. 31

L'article 492 du même Code est abrogé.

Art. 32

Dans l'article 493, alinéa 1er, du même Code, modifié par l'arrêté royal du 18 mars 1935 et la loi du 26 juin 2000, sont insérés entre les mots «d'un mineur» et les mots «pour lui faire souscrire», les mots «ou de toute personne dont la situation de vulnérabilité en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale est apparente ou connue de l'auteur des faits».

Art. 33

L'article 504 du même Code est abrogé.

CHAPITRE III

Modifications du Code d'instruction criminelle

Art. 34

À l'article 47bis du Code d'instruction criminelle inséré par la loi du 12 mars 1998, sont apportées les modifications suivantes :

A) le 3° est complété comme suit :

«et en particulier, toute situation de vulnérabilité de la victime en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale»;

B) l'article est complété comme suit :

«6° Mention est faite sur la couverture du dossier, de la situation particulière de vulnérabilité visée au point 3».

Art. 35

Dans l'intitulé du livre Ier, chapitre VIIbis, du même Code, remplacée par la loi du 28 novembre 2000, les mots «et des personnes vulnérables» sont insérés entre les mots «des mineurs» et le mot «victimes».

Art. 31

Artikel 492 van hetzelfde Wetboek wordt opgeheven.

Art. 32

In artikel 493, eerste lid, van hetzelfde Wetboek, gewijzigd bij het koninklijk besluit van 18 maart 1935 en bij de wet van 26 juni 2000, worden de woorden «of van ieder ander persoon wiens kwetsbare situatie vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek duidelijk is of bekend is bij de dader van de feiten» ingevoegd tussen de woorden «van een minderjarige» en de woorden «om hem, te zijnen nadele,».

Art. 33

Artikel 504 van hetzelfde Wetboek wordt opgeheven.

HOOFDSTUK III

Wijzigingen in het Wetboek van strafvordering

Art. 34

In artikel 47bis van het Wetboek van strafvordering, ingevoegd bij de wet van 12 maart 1998, worden de volgende wijzigingen aangebracht :

A) het 3° wordt aangevuld als volgt :

«en inzonderheid elke kwetsbare situatie waarin het slachtoffer zich bevindt vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek»;

B) het artikel wordt aangevuld als volgt :

«6° Op de omslag van het dossier wordt melding gemaakt van de bijzondere kwetsbare situatie bedoeld in punt 3».

Art. 35

In het opschrift van boek I, hoofdstuk VIIbis, van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 28 november 2000, worden de woorden «en van kwetsbare personen» ingevoegd tussen de woorden «van minderjarigen» en de woorden «die het slachtoffer zijn».

Art. 36

Un article 101*bis*, rédigé comme suit, est inséré dans le même Code :

«Art. 101*bis*. — L'article 91*bis* est également d'application en ce qui concerne toute personne vulnérable en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale, lorsque cette personne est victime ou témoin des faits visés :

- au chapitre II du titre II,
  - à la section Ire du chapitre IV du titre III,
  - au chapitre III du titre IV,
  - au chapitre VII*bis* du titre V,
  - au chapitre II du titre VI,
  - au titre VI*bis*,
  - aux chapitres V et IX du titre VII,
  - aux chapitres I et II, aux sections Ire à IV du chapitre III et aux chapitres IV et IV*bis* du titre VIII,
  - aux sections Ire et II du chapitre I et aux sections 2 et 3 du chapitre II du titre IX,
- du livre II du Code pénal.

L'enregistrement audiovisuel de l'audition des personnes victimes ou témoins d'infractions visées à l'alinéa 1er peut également avoir lieu. Dans ce cas, il est procédé conformément aux articles 92 à 101.»

Art. 37

Dans l'article 136 du même Code, remplacé par la loi du 12 mars 1998, l'alinéa suivant est inséré entre les alinéas 1er et 2 :

«Le contrôle visé à l'alinéa 1er s'effectuera d'office tous les trois mois dans les instructions où la victime est une personne vulnérable en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale.»

Art. 38

L'article 216*ter*, § 1er, alinéa 1er, du même Code, inséré par la loi du 10 février 1994 et modifié par la loi du 7 mai 1999, est complété comme suit :

«La convocation de l'auteur et de la victime et l'organisation d'une médiation a toujours lieu lorsque la victime est une personne vulnérable en raison de l'âge, d'une maladie, d'un état de grossesse ou d'une déficience physique ou mentale.»

Art. 36

In hetzelfde Wetboek wordt een artikel 101*bis* ingevoegd, luidende :

«Art. 101*bis*. — Artikel 91*bis* is ook van toepassing met betrekking tot iedere persoon die zich in een kwetsbare situatie bevindt vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek, wanneer deze persoon slachtoffer of getuige is van de feiten bedoeld in :

- hoofdstuk II van titel II,
  - afdeling I van hoofdstuk IV van titel III,
  - hoofdstuk III van titel IV,
  - hoofdstuk VII*bis* van titel V,
  - hoofdstuk II van titel VI,
  - titel VI*bis*,
  - de hoofdstukken V en IX van titel VII,
  - de hoofdstukken I en II, afdelingen I tot IV van hoofdstuk III en de hoofdstukken IV en IV*bis* van titel VII,
  - de afdelingen I en II van hoofdstuk I en de afdelingen II en III van hoofdstuk II van titel IX,
- van boek II van het Strafwetboek.

Er kan tevens een audiovisuele opname plaatsvinden van het verhoor van de personen die slachtoffer of getuige zijn van misdrijven bedoeld in het eerste lid. In dat geval wordt gehandeld overeenkomstig de artikelen 92 tot 101.»

Art. 37

In artikel 136 van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 12 maart 1998, wordt tussen het eerste en het tweede lid, het volgende lid ingevoegd :

«Het toezicht bedoeld in het eerste lid wordt ambtshalve om de drie maanden gehouden op het verloop van de onderzoeken waarin het slachtoffer een kwetsbaar persoon is vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek.»

Art. 38

Artikel 216*ter*, § 1, eerste lid, van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 10 februari 1994 en gewijzigd bij de wet van 7 mei 1999, wordt aangevuld als volgt :

«De oproeping van de dader en van het slachtoffer en de organisatie van een bemiddeling vinden steeds plaats wanneer het slachtoffer een kwetsbaar persoon is vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek.»

CHAPITRE IV

Disposition finale

Art. 39

Tout établissement d'utilité publique et toute association jouissant de la personnalité juridique depuis au moins cinq ans à la date des faits, et se proposant par statut de prévenir la violence ou la maltraitance au sein de la famille ou d'institutions d'hébergement, à l'encontre de toute personne vulnérable en raison de l'âge, d'une maladie, ou d'une déficience physique ou mentale, par la diffusion d'informations à tous les publics concernés et d'apporter de l'aide aux victimes de telles violences et à leur famille, peuvent, avec l'accord de la victime ou de son représentant, ester en justice dans les litiges auxquels l'application des dispositions du Code pénal qui sont modifiées par la présente loi, donnerait lieu.

La victime peut renoncer, à tout moment, par elle-même ou son représentant, à l'accord visé à l'alinéa 1er, ce qui a pour effet de mettre fin à la possibilité pour l'établissement d'utilité publique ou l'association concernée de continuer à ester en justice pour ces litiges.

23 juin 2003.

Clotilde NYSENS.

HOOFDSTUK IV

Slotbepaling

Art. 39

Instellingen van openbaar nut en verenigingen die rechtspersoonlijkheid genieten sinds minstens vijf jaar vanaf de datum van de feiten, en die als statutair doel hebben geweld of mishandeling in de familie of in verblijfsinstellingen jegens elke persoon die kwetsbaar is vanwege leeftijd, ziekte, zwangerschap dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek te voorkomen via de voorlichting van de betrokken doelgroepen als ook de slachtoffers van dergelijk geweld en hun familie bij te staan, kunnen met toestemming van het slachtoffer of zijn vertegenwoordiger in rechte optreden in de geschillen waarop de gewijzigde bepalingen van het Strafwetboek van toepassing zouden zijn.

Het slachtoffer kan zelf of via zijn vertegenwoordiger te allen tijde afzien van de toestemming bedoeld in het eerste lid, met als gevolg dat de instelling van openbaar nut of de betrokken vereniging niet langer de mogelijkheid heeft om in rechte op te treden in die geschillen.

23 juni 2003.